

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

38e jaargang nr. 1

januari - februari 2009

Inhoud

- Beatrix Baillieul: Wonen in Gent	2
- George Hubin: Inventaire Archéologique: Damesportret, door Frans Hals.	18
- Rudy van Elslande: Het Begijnhof van Sint-Aubertus, genaamd Poortakker.	20
- Pierre Kluyskens: De grote Bourgondische huwelijken. Filips de Schone en Joanna van Castilië.	39
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 9-10-11-12 Oktober	43
- Erik De Keukeleire: De Urbanisatie rond Gent-Zuid. Deel II. 1846-1856.	53
- Daniël Van Ryssel: Vergeten Gentse schrijvers: Felix Boone. Gent 1821 - Gent 1870.	69
- Luc Devriese: De dubbele betekenis van "KOK" in het oude Gent.	71
- Herdenkingsdagen 2009:	76
- Bibliografie.	78
- Lezers schrijven ons.	80

WONEN IN GENT

Tijdens de Open Monumentendag 2007 konden in Gent heel wat privé-woningen bezocht worden. Voor deze reeks artikels werden er vier geselecteerd omwille van hun boeiend verleden. De gevelstructuur en de indeling van het huis zijn hierbij belangrijk maar evenzeer de mensen die er in de loop der jaren woonden.

Een van de huizen dateert uit de 18de eeuw, twee werden opgetrokken in de 19de eeuw – een in 1806 en een in 1899. Tot slot vond de laatst besproken woning haar oorsprong in de eerste jaren van de 20ste eeuw. Deze huizen worden in de toekomst gerenoveerd. In vier verschillende afleveringen willen we u hun geschiedenissen niet onthouden. (1)

HUIS SERIACOP COUPURE LINKS 697-703, EEN DIRECTEURSWONING BIJ EEN CICHOREIFABRIEK (DEEL I)

De Coupure werd in de jaren 1751-1753 gegraven met als doel de Vlaamse handel te doen herleven. Deze nieuwe waterweg maakte het voor zeeschepen mogelijk om via het kanaal Oostende-Brugge-Gent door te steken tot de Gentse haven aan de Gras- en Korenlei. Aan weerszijden van de Coupure werden wandelpaden of promenades aangelegd, begrensd door twee rijen platanen. Kokette dames en chique heren kwamen hier 's zondags kuieren en verpozen. Sommige vooraanstaande burgers lieten in deze landelijke omgeving zomerverblijven met prachtige lusttuinen optrekken. Verderop kreeg de omgeving van de Coupure een meer industrieel karakter. Kooplieden en handelaars kochten gronden voor de oprichting van werkplaatsen en magazijnen. Er verschenen zout- en suikerraffinaderijen, tabaksfabrieken, een cichoreibedrijf, een olieslagerij, katoendrukkerijen en textiel fabrieken.

De cichoreifabriek

De bekendste Gentse maalterij van 'cichorei' (suikerij of koffie-ersatz) was die van molenaar Leopold De Ronne (Gent 30/06/1831 – Gent 27/10/1897) die in 1858 aan de Coupure, vlakbij de Nieuwewandeling onder de naam 'La Pucelle de Gand' of 'De Maagd van Gent' een stoommaalterij oprichtte. (2) Hier werden de aangevoerde cichoreiwortels gedroogd, gebrand, gemalen en verpakt. De firma Ronne-Delanier verwierf met dit product diverse prijzen

Afb. 1

Afb. 2

Afb. 4

Afb. 3

zoals een zilveren medaille op de wereldtentoonstelling te Parijs (1878), een gouden medaille in 1883 te Amsterdam en een erediploma in Antwerpen (1885). Op de verpakking stond oorspronkelijk de maagd van Gent afgebeeld met een palm en een krans in de handen later met een schild, landbouwwerktuigen en de korf van een imker. De behaalde medailles zijn eveneens afgebeeld. (3)

De directeurswoning: opdrachtgever en eerste bewoners/eigenaars

Dokter Edgard Seriacop (Nevele 04/11/1856-Gent 30/01/1908) gaf in 1899 de opdracht aan de Gentse architect Emile De Weerd (Gent 01/11/1859-Gent 06/02/1936) om aan de Coupure links op grond van de cichoreifabriek De Ronne een directeurswoning te bouwen. (4) Architect de Weerd verbond zijn naam al eerder aan het eerste wintercircus dat hij in 1893 aan de Sint-Pietersnieuwstraat ontwierp en dat in 1920 uitbrandde.

Edgard Seriacop was afkomstig uit een vooraanstaande familie van notabelen te Nevele (5). Hij was gehuwd met Alice De Ronne (Gent 22/07/1863 - Gent 02/09/1941) die sinds het overlijden van haar vader zaakvoerder was van de cichoreifabriek. Edgard Seriacop woonde sinds 1877 in Gent, eerst in de

Afb. 5

Afb. 8

Maagdenstraat en na zijn huwelijk (1894) in de Annonciadenstraat. Daar verbleef hij tot zijn overlijden in 1908. (6) Het echtpaar kreeg twee kinderen Paul (1895-1915) en Jeanne (1897-1961) en kocht in 1906 een stuk grond in Drongen om er een dubbelwoning op te bouwen als buitengoed en als investering in de toekomst van de kinderen. (7)

In 1908 betrok Alice De Ronne als weduwe met twee kinderen het huis aan de Coupure dat sinds januari 1900 enkel bewoond werd door een conciërge en haar dochter. In een bijgebouw achter de woning had Alice een kantoor van waaruit ze het bedrijf leidde. De bedoeling was dat haar zoon mettertijd die taak van haar zou overnemen. Maar het lot besliste er anders over: op 11/12/1915 sneuvelde Paul in Gravelle Le Havre (Frankrijk) in dienst van het vaderland. (afbeelding 4: Paul Seriacop) Hij werd naar Gent overgebracht en bijgezet in de familiekerk op de westerbegraafplaats. (8) In 1917 huwde Jeanne Seriacop de Nederlander Jan Willem Grinwis Plaat Stultjes (1898-1934) zoon van een hoofdagent van een Nederlandse verzekeringsmaatschappij in Pretoria (Zuid-Afrika). (9) Toen bleek dat haar schoonzoon geen enkele interesse had voor de cichoreifabriek legde Alice de Ronne op 31 december 1922 de boeken neer en verkocht het bedrijf aan Edmond Van de Velde. (10) Het huis zelf bleef eigendom van de familie tot in 2006. (afbeeldingen 4 en 5: Paul en Jeanne Seriacop)

De gevel (afbeelding 6 en 7: gevel Coupure en detail gevel)

Hoewel het huis aan herwaardering toe is zijn vele originele elementen bewaard gebleven. (11) De onbepleisterde bakstenen gevel is zeer traditioneel. Hij heeft drie traveeën, twee bouwlagen en een mansardedak. De rechtertravee springt licht vooruit, is voorzien van een houten erker en een neobaroek dakvenster met balkon. De plint is in arduin. Voor de decoratieve onderdelen van de gevel is witsteen gebruikt. De betekenis van de versieringselementen op de gevel is niet helemaal duidelijk. De witsteen met de leeuwenkop symboliseert het koninkrijk België en de voorstelling van een bij verwijst naar de 'nijveraar' (bezige bij) die door zijn arbeid voorspoed en rijkdom brengt. (12) Dat in die periode ook progressiever gebouwd werd bewijst de gevel van een woning aan de Fortlaan 17 uit hetzelfde jaar. Moderne invloeden zoals sgraffitopanelen met florale en maritieme taferelen typeren deze gracieuze gevel in art-nouveaustijl. (13)

Het interieur

De koetspoort van deze herenwoning bevindt zich uiterst links en geeft toe-

Afb. 6

Afb. 7

gang tot een doornit betegeld met gele vloertegels uit de jaren 1930. Via deze doornit kon men ook naar een dienstgebouw waarin een kantoor, een garage, een paardenstal, een zadelkamer en een magazijn ondergebracht waren.

Het huis is opgesplitst in vier bewoonbare niveaus: het souterrain of de werkruimte van het personeel, de bel-etage met een salon en een eetkamer voor de familie, de eerste verdieping als slaapkamer/werkkamer voor de eigenaars, hun kinderen en eventuele gasten en de zolderverdieping met drie mansardekamers en een zolder.

Het souterrain kan men bereiken via een trap rechts vooraan in de doornit. Daaronder bevonden zich de voorraad- en de wijnkelder. Via een kleine vestibule kreeg men toegang tot de eetkamer (aan de straatkant) en de keuken met wasplaats (aan de achterkant). Op dit niveau zijn er ook een kolenkelder en een trap naar boven die uitkomt achter de vestibule op de bel-etage. Deze trap geeft rechtstreeks toegang tot het office (de dienstruimte) vlakbij de eetkamer van de eigenaars. Via een tweede deur in de doornit kreeg men toegang tot een spreekkamer die ook vanuit de hal bereikbaar is. De muren van de hal zijn geschilderd in imitatiemarmers en geven hiermee een mooie aansluiting op de marmeren vloerbekleding. Er is een salon aan de straatkant en een eetkamer achteraan. Het office bevindt zich achter de trap die naar de eerste verdieping leidt. Daar zijn vier kamers die uitgeven op de trapzaal, een ervan was in het verleden ingericht als bibliotheek en studieruimte. De kamer uiterst rechts heeft een houten erker. Een houten diensttrap, verborgen achter een deur, leidt vanuit deze vestibule naar de zolderverdieping.

Enkele opmerkelijke bewoners

Het huis bruiste jarenlang van artistiek talent. Geboren in Pretoria kwam Jan Willem Grinwis, schoonzoon van Alice de Ronne, in 1911 naar Gent om zich na een opleiding aan de Gentse academie te ontpoppen als een talentvol tekenaar. (14) Gedurende een tiental jaren zou hij zich intensief met kunst bezig houden. In zijn tot nog toe onvoldoend bestudeerd schilder- en tekenwerk is de invloed van de eigentijdse kunststromingen duidelijk waarneembaar. (15) Daarnaast speelde hij ook een rol in het Vlaamse Volkstoneel. (16) Toen hij om welke reden dan ook in 1932 opnieuw naar Pretoria verhuisde leek hij de schilderkunst waarwel gezegd te hebben. Hij hield zich vanaf dan vooral met toneel bezig en richtte het Plaat-Stultjes toneel geselskap op waarmee hij op korte tijd bekendheid verwierf. Tijdens een tournee met het stuk 'Moederloos' werd hij ziek en overleed in Vanrynsdorp amper 36 jaar oud. Hij werd in Pretoria begraven.

(Afbeelding 8, 9 en 10: foto Jan Grinwis, affiche voorstelling, aankondiging overlijden)

PLAAT-STULTJES
TONEEL GESELSKAP

SPELERS VAN
"EAST LYNNE"
"WANIA"
"DIE TEKEN VAN
DIE KRUIS"
"IN DIE KLOEF VAN SATAN"

VERTOON
om 8 uur n.m.
5de Omreis
deur die Unie.

**MOEDER-
LOOS**

(BEULAH)

TONEELSPIL IN 4 BEDRYWE.
Vry te sien slegs op werke da die kerensende
teens die Sondag Edele.
8. Spreekt - 12. Maakte.

12
NOV

Plekkeproeging by
Klein-Regener-straat.

**C.J.V.
SAAL**

BESPREEK U SITPLEK VROEGTYDIG!

Afb. 9

DOODSBERICHT.

Overleden te van Rhynsdorp (K.P.)
22 September 1934,

**Jan Willem Grinwis
Plaat Stultjes**

(Geboren 10 Oktober 1898 te Pretoria).

*De Begrafenis sal plaats hebben van uit
de woning van de heer W. J. Geerling, No. 209
Stationstraat, hoek Kerkstraat, Hatfield, hede
(Woensdag) middag om 3-30 uur, naar de
Nieuwe Begraafplaats.*

*Vrienden en bekenden worden beleefd uit-
genodigd de Begrafenis bij te wonen.*

JOHN CLARK, (1924) Bepk.,
LIJKBEZORGERS,
Struben Straat Oost.

PRETORIA, 26 September 1934.

NOTICE.

Died at van Rhynsdorp (C.P.)
22nd September 1934,

**Jan Willem Grinwis
Plaat Stultjes**

(Born at Pretoria on the 10th of October 1898).

*The Cortege will leave the Residence of
Mr. W. J. Geerling, No. 209, Station Street,
corner Church Street, Hatfield, this (Wednes-
day) afternoon at 3-30 o'clock, to proceed to
the New Cemetery.*

All Friends kindly accept this intimation.

JOHN CLARK (1924) Ltd.,
UNDERTAKERS,
Struben Street East.

Pretoria, 26th September 1934.

Van der Heyden Pretoria

Afb. 10

De kinderen Grinwis-Seriacop erfden het artistieke talent van hun vader. Zij gingen elk een andere (kunst)richting uit maar werkten ook regelmatig samen ter gelegenheid van een tentoonstelling of een balletvoorstelling in Gent, in Parijs of elders in de wereld.

(afbeelding 11: de broers Grinwis)

De oudste zoon Paul Grinwis (Gent 23/01/1920 - Gent 22/01/2006) werd in 1935 leerling aan de dansschool Lya Maritza-Sacha Sarkoff te Gent om de loopbaan van danser te kiezen. Later kreeg hij naam als balletmeester, choreograaf en danspedagoog. Hij was een fervente promotor van de balletkunst en had een rijke bibliotheek over dit onderwerp. Toen in 1945 in het Museum voor Sierkunst (nu Design Museum Gent) voor de eerste maal in België een tentoonstelling over ballet doorging ontleende hij stukken uit eigen collectie. Zijn broer Eric Plaat (Grinwis) had de artistieke leiding van deze tentoonstelling en ontwierp ook het affiche ervoor. (17).

Paul debuteerde als balletdanser in de operahuisen van Gent en Rijsel. Zijn internationale carrière als danser en choreograaf ving aan in 1946 toen hij lid werd van het 'Original Russian ballet'. Met dit gezelschap reisde hij door Europa tot 1948, het jaar waarin het werd ontbonden. In 1949 werd hij als eerste sterdanser aangeworven in het 'Grand Théâtre

Afb. 11

Municipal' te Bordeaux. Daar choreografeerde hij zijn eerste ballet 'La Nuit Impure'. Ter gelegenheid van een internationaal festival van muziek en dans dat jaarlijks in Bordeaux plaatsgreep, organiseerde hij in de foyers van dit theater in mei 1950 een tentoonstelling onder de titel 'Les Grandes Figures du ballet'. De artistieke leiding was opnieuw in handen van zijn broer Eric.

Na een verblijf te Parijs vertrok hij naar Monte Carlo en Amerika waar hij als lid van het ballet van Markies de Cuevas een kort seizoen in New-York speelde. Vanaf 1951 was hij sterballetdanser aan het Borovansky Australian Ballet in Sydney (Australië) en kon eindelijk zijn choreografische gaven ten volle ontplooiën. De uitvoering van zijn creatie van een ballet ter gelegenheid van de Olympische Spelen die in 1956 te Melbourne zouden plaatsgrijpen, ging niet door omdat het Borovansky-ballet ontbonden werd. Het Nederlands ballet gaf hem in hetzelfde jaar de kans om een nieuw werk te choreograferen ter gelegenheid van het Holland Festival 1957. De kostuums en de enscenering van dit ballet – De Hoed - waren eveneens in handen van zijn broer. In mei 1957 speelde hij de hoofdrol in het ballet Corrida met het Grand ballet du marquis de Cuevas' in het Théâtre Alhambra' te Parijs. Paul Grinwis presenteerde enkele maanden daarvoor van dit stuk een verkorte versie in keldertheater Arca te Gent (februari 1957). De Hoed en Corrida werden beiden opgevoerd in de Koninklijke Opera te Gent ter gelegenheid van Expo '58. (18)

Van Paul Grinwis zijn ook aquarellen, tekeningen en decorontwerpen bewaard.(19) In 1972 – hij was toen 52 jaar - richtte hij in de bijgebouwen van zijn huis aan de Coupure de 'Paul Grinwis Academy of Ballet' op, waar onder meer Alain Platel zijn opleiding als choreograaf genoot. Hij overleed op 22 januari 2006.

(afbeelding 12, 13 en 14: foto van Paul als balletdanser, affiche marquis de Cuevas, kleurtekening P. Grinwis 1945)

Eric Grinwis Plaat Stultjes (Gent 31/07/1922 - Parijs 27/09/1965), studeerde eerst aan de Gentse academie af als tekenaar (1939-1941) en ging daarna naar de 'école des arts décoratifs' te Parijs om zich als binnenhuisarchitect te bekwamen. Hij was zeer leergierig en had interesse voor alle mogelijke vormen van kunst. Hoewel hij vaak in Parijs verbleef kwam hij regelmatig naar zijn geboortestad terug. Hij promoveerde jonge Franse decorateurs op tentoonstellingen te Brussel en te Gent en bestudeerde de vormen van de meubels die hij een nieuwe look wilde geven. Ook in Gent liet hij zich niet onbetuigd. Hij organiseerde in het Museum voor Sierkunst een tentoonstelling over 'Het Meubel' in 1950. Het jaar daarop was hij nauw betrokken bij de oprichting van 'Het Gentse Meubel' (1951), een initiatief van het Museum voor

Afb. 12

Métro : République
Autobus : 11 lignes

ALHAMBRA
MAURICE CHEVALIER

Tous les soirs à 21 h
sauf les 9, 10, 11 Juin
Matinées Dimanches
et Fêtes à 15 heures

A PARTIR DU 29 MAI 1957

**GRAND
BALLET**

DU
MARQUIS

DE
CUEVAS

ROSELLA HIGHTOWER
NINA VYKROUBOVA - SERGE GOLOVINE
JACQUELINE MOREAU - WLADIMIR SKOURATOFF
GEORGE ZORITCH - ANA RICARDA - MARIA RUANOVA
GENIA MELIKOVA - NICHOLAS POLAJENKO - WASIL TUPIN
PAUL GRINWIS - ANDREA KARLSEN - GEORGES GOVILOFF

et
NATHALIE KRASSOWSKA

BEATRIZ CONSUELO - DAPHNE DALE - SOLANGE GOLOVINA
YVONNE MEYER - MARIA SANTIESTEVAN - MERCEDES SERRANO - OLGA MAKCHLEVA
IVAN DRAGADZE - JUAN GIULIANO - DANIEL SEILLIER - DON SPOTTSWOOD

et les Artistes du Ballet

NICHOLAS BERIOZOFF
MAITRE DE BALLET

MARIA RUANOVA
PROFESSEUR

WADIM SULIMA
ASSISTANT-MAITRE DE BALLET

JEAN DOUSSARD
CHIEF D'ORCHESTRE

Afb. 13

Afb. 14

Sierkunst en de Internationale Jaarbeurs. Hierdoor kregen jonge ontwerpers, ambachtslieden en meubelfabrikanten de kans eigen kwaliteitsvolle creaties te promoten. Eric Grinwis ontwierp het logo voor 'het Gentse Meubel'. (20)

De eerste meubelontwerpen van 'Het Gentse meubel' werden getoond op de jaarbeurs van 1952. Vanaf 1953 had de vereniging een eigen toonzaal in de Ravensteinstraat 2. Eric Grinwis zelf was een verdienstelijk meubelontwerper. Zijn creaties waren niet alleen te zien op de jaarbeurs of in de toonzaal van het Gentse meubel maar eveneens in het Museum voor Sierkunst tijdens de tentoonstellingen 'Modern sociaal interieur'(1954) en 'Nationaal salon voor moderne sociale meubelkunst' (1955). Zijn bijdrage voor deze laatste tentoonstelling – opgesteld in de hal van het museum - werkte hij uit in Parijs waar hij tussen 1948 en 1957 regelmatig verbleef. (21) Uitvoerders en verkopers van zijn ontwerpen waren de firma's Van den Berghe-Pauvers en Dangotte.

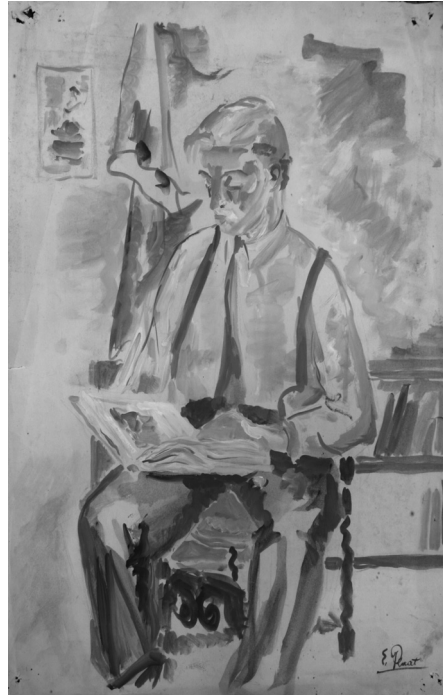
Dat hij het Gentse meubel ook in Parijs introduceerde getuigde de belangstelling van een Franse vakblad voor het Gentse salon van 1955. Onder de titel 'à Gand un mouvement jeune et dynamique' werden de verschillende Gentse ontwerpen toegelicht. (22) Eigen aan de opdeling van het huis in vertrekken voor het dienstpersoneel en kamers voor de bewoners, was de enige keuken in zijn ouderlijk huis aan de Coupure oorspronkelijk in het souterrain ondergebracht. Toen huispersoneel niet meer aanwezig was, liet de noodzaak van een keuken op de verdieping zich meer en meer gevoelen. Eric tekende in de jaren 1950 een ontwerp voor een nieuwe keuken in het ouderlijk huis en liet het ook uitvoeren. (23) Tussendoor creëerde hij decors, kostuums... voor de diverse balletopvoeringen van zijn broer. Stultjes' relatie met Ludovica (Gent 22/02/1913-Gent 23/11/2003) de dochter van beeldhouwer Louis Du Bar liet hem toe zijn artistieke horizonten te verbreden. In 1958 vestigde hij zich definitief als binnenhuisarchitect in Parijs waar hij in 1965 overleed. Hij was toen 43 jaar.

(afbeelding 15, 16 en 17 aquarel E. Grinwis 1935, aquarel E. Plaat niet gedaateerd, uitnodiging voor de tentoonstelling 'Het meubel')

Het huis aan de Coupure had niet alleen de artistieke familie Grinwis als bewoners. Van 1947 tot 1960 betrof de Gentse huis- en kunstschilder Amedeus Cortier (1921-1976) de mansardeverdieping van de woning. Hij stond toen nog maar aan het begin van zijn carrière. Zijn eerste werken kwamen tot stand tussen de jaren 1939-1949, periode die samenvalt met de bloeitijd van het Vlaamse expressionisme. Het waren aanvankelijk figuratieve schilderijen. In de jaren 1960 viel het figuratieve weg en opteerde hij voor

Afb. 15

Afb. 16

ERIC PLAAT
 HEEFT DE EER U UIT TE NODIGEN TOT
 DE OPENING VAN DE TENTOONSTELLING
HET MEUBEL
 OP ZONDAG 10 SEPTEMBER TE 11 UUR.

MUSEUM VOOR SIERKUNST
 JAN BREYDELSTRAAT, 7, GENT

 ☞
 DE TENTOONSTELLING IS OPEN VAN
 10 TOT 24 SEPTEMBER 1950
 VAN 10 TOT 12.30 EN VAN 14 TOT 17 U.

Afb. 17

geometrische abstractie. Kleur was voor hem heel belangrijk in een natuurlijke harmonie met de vorm. (24)

Ook vele andere personen bewoonden het huis, of ze artistieke kwaliteiten hadden is niet zeker. Bovendien had het huis vanaf het begin inwonend personeel. Na conciërge Maria Verhoeven en haar dochter Joanna Rabirot kwamen er verschillende andere meiden die maar een korte tijd in het huis dienden, vermoedelijk tot het overlijden van Alice De Ronne (1941).

De toekomst

Na de restauratie en het inbrengen van hedendaags wooncomfort zullen de nieuwe eigenaars het huis betrekken. Het pand krijgt geen functiewijziging maar behoudt ongetwijfeld de herinnering aan een boeiend historisch verleden. (Wordt vervolgd).

Beatrix Baillieul

NOTEN

- (1) Met dank aan de eigenaars om een bezoek ter plaatse mogelijk te maken, aan de Dienst Bevolking, de Dienst Monumentenzorg, Anneleen Cassiman, Ginette Desmet, Marijke Detremmerie, Claudine Grinwis Plaat Stultjes, Suzanne Viaene, Huguette Taymans, Ludo Collin, Daniel Vervenne, Aletta Rambaut en An Hernalsteen.
- (2) Watermolens en maalderijen. In: G. DESEYN, *Bouwen voor de industrie*. Gent, 1989, p.163.
- (3) Over de teelt en de verwerking van de cichoreiwortel tot boon consulteer de bijdrage van R. VAN DER LINDEN, *Cikorei*. Gent, 1973 (uitgave van de KBOV).
- (4) Stadsarchief Gent, reeks G12 nr 1899 C51.
- (5) Met dank aan André Bollaert (Nevele) voor het verstrekken van informatie over de familie Seriacop A. MARTENS, *Het klooster van de zusters Franciscanessen (Crombeen) te Hansbeke*. In *Het land van Nevele*, 1989; J. VAN DE CASTEELE, *Napoleonisten in het Nevele*. In *Het Land van Nevele*, 1981, jg. XII, afl. 4, pp 175-218.
- (6) Na het overlijden van dokter Seriacop kocht zijn weduwe een grafkelder aan op de westerbegraafplaats. Zij verkreeg hiervoor de concessie op 14/02/1908. Stadsarchief Gent, modern archief CC, 1C concessie 1137. Steenkapper Edmond Paternotte uit Sint-Amandsberg vervaardigde het arduinen monument en beeldhouwer Geo Verbanck realiseerde de bronzen portretmedaillon van de overledene. A. CAPITEYN en J. DECAVELE, *In steen en brons van leven en dood*. Gent, 1981, p. 95-96.
- (7) Het huis kreeg de naam Paul en Jeanne en bestaat nog steeds aan de Mariakerksesteenweg. Vijftig jaar geleden werd het verkocht aan de familie Merlevede. Momenteel maakt Marijke Merlevede een studie van het huis met het oog op een publicatie in het jaarboek van de heemkundige kring van Drogen.

- (8) Opnieuw werd Geo Verbanck aangesproken om een bronzen kinderfiguurtje te realiseren. Het beeldje werd in 1919 gegoten in het atelier Vindevogel en op het grafmonument geplaatst. A. DEMEY, *Geo Verbanck beeldhouwer. Gent, 1995*.
- (9) Zijn ouders waren Gerard Stultjes en Caroline Grinwis Plaat. Op vraag van zijn vader verkreeg Jan Willem in 1909 de toelating van de Nederlandse koningin om de naam Grinwis Plaat aan zijn naam toe te voegen en mocht zich voortaan Jan Willem Grinwis Plaat Stultjes noemen. Het huisgezin kwam in 1911 vanuit Amsterdam naar Gent. Na een kort verblijf op verschillende adressen vestigde het gezin zich in 1914 in een nieuw gebouwde woning aan de Sint-Denijslaan 'villa des tulipes' geheten. Drie jaar later verhuist de familie naar de Godshuizenlaan waar Jan Willem huwde met Jeanne Seriacop. Zij namen in 1918 hun intrek in het huis aan de Coupure.
- (10) Binnenzichten van de cichoreifabriek in: A. VERBEKE, *Het Gent van toen*. Brugge, 1982, p. 46-47.
- (11) Originele bouwplannen: gevel en grondplannen van alle bouwlagen Stadsarchief, reeks G12, nr 1899, C 51.
- (12) P. ADRIANSEN, *Iconografie van de honingbrij in de Lage Landen: bijenkunst en bijensymboliek in het straatbeeld en toegankelijke gebouwencomplexen met imkergidsen voor Antwerpen, Brussel en Gent, imkerspots in Nederland en Vlaanderen*. Antwerpen, 1998, p. 187-188.
- (13) E. HOOFT, *1800-1914. De stad als kunstig decor voor het trotse burgerleven*. In: *Stadsmussen onder dak*. Gent, 2007, p.43-56 (p. 47).
- (14) Grinwis vatte in 1911 zijn studies aan in de academie en verwierf op het einde van zijn derde jaar tekenkunde een zilveren medaille (tweede plaats). Deze studie omvatte 5 jaar. Stadsarchief, ASK nr 459.
- (15) Info Raf Steel die een studie en een tentoonstelling over het oeuvre van Grinwis voorbereidt.
- (16) Hij kreeg zijn opleiding toneel in Antwerpen. Momenteel wordt de betekenis van Jan Grinwis voor het volkstoneel bestudeerd door Geert Opsomer van het Gentse Nieuwpoortheater.
- (17) Collectie DesignMuseum Gent.
- (18) *Het Nederlands Ballet*. Programma. Gent (drukkerij Hussein), 1958. Collectie Claudine Grinwis.
- (19) Verzameling Raf Steel St.-Johngalerie Gent.
- (20) Collectie DesignMuseum Gent.
- (21) Deze tekening bleef bewaard in de collectie van het DesignMuseum.
- (22) *Le décor d'aujourd'hui*, jg 22, 97, Parijs, 1955, p. 380-382 Collectie Claudine Grinwis.
- (23) Ontwerp van de keuken bewaard in galerie St.-John Gent.
- (24) B. VAN WAMBEKE, *Herdenkingstentoonstelling Andre Beullens, Marcel Broodthaers, Amedeus Cortier*. Tentoonstelling door Stad Gent. Museum van hedendaagse Kunst 10 juni-24 juli 1977.

AFBEELDINGEN

1. De droogzolder in de cichoreifabriek van Leopold De Ronne aan de Nieuwewandeling. Dit gebouw bestaat niet meer. Collectie A. Verbeke

2. Alice De Ronne (1863-1941) volgt haar vader op als zaakvoerder en huwt in 1894 met Edgard Seriacop. Collectie C. Grinwis
3. Dokter Seriacop. Bronzen portretmedaillon op zijn grafmonument, westerbegraafplaats Gent. Foto Dienst Monumentenzorg
4. Zoon Paul Seriacop) sneuvelde in Frankrijk tijdens de eerste wereldoorlog en werd bijgezet in het familiegraf op de westerbegraafplaats. Collectie C. Grinwis
5. Dochter Jeanne Seriacop in 1916. Collectie C. Grinwis
6. Algemeen gezicht op de gevel, 2007. Foto Dienst Monumentenzorg
7. Detailgezicht op de gevel, 2007. Foto Dienst Monumentenzorg
8. Tekenaar, grafisch kunstenaar en toneelspeler Jan Willem Grinwis Plaat Stultjes werd geboren in Pretoria (Zuid-Afrika). Collectie C. Grinwis
9. Affiche voor de uitvoering van het stuk 'Moederloos' waarmee het Plaat-Stultjes toneelgezelschap in 1934 door Zuid-Afrika toerde. Jan Willem overleed tijdens deze tournee. Collectie C. Grinwis
10. Aankondiging van het overlijden van Jan Grinwis in 1934. Collectie C. Grinwis
11. Paul (links) en Eric Grinwis Plaat Stultjes in Parijs waar Eric als jong decorateur het eigentijdse meubel in de belangstelling bracht. Collectie C. Grinwis
12. Paul Grinwis Plaat Stultjes maakte in Frankrijk en Australië naam als balletdanser en richtte later in dit huis een eigen balletschool op. Collectie C. Grinwis
13. Aankondiging van de voorstelling van de Marquis de Cuevas in Parijs met Paul Grinwis, 1957. Collectie C. Grinwis
14. Ontwerp decor, gekleurde tekening P. Grinwis 1945. Privé-bezit
15. De dokter. Figuur uit 'De brief van den koning' van Rabindranath Tagore. Aquarel E. Grinwis Plaat Stultjes, 1935. Privé-bezit.
16. Man op stoel. Aquarel EPlaat, ongedateerd. Privé-bezit
17. Uitnodiging voor 'Het meubel' een tentoonstelling van Eric Plaat in het museum voor sierkunst (nu DesignMuseum Gent) in 1950. Collectie C. Grinwis

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 174

Op 23 juni 1900 stelde George Hubin in de rubriek "Schilderijen - Museum van Schilderijen, n° 95 - XVIIe eeuw (1640)" in het Frans een fiche op over

Damesportret, door Frans Hals

Dit portret (doek, hoogte 84 ½ cm. x breedte 67 ½ cm) breed uitgeschilderd in een gamma van neutrale tonen, van een streng uitzicht, is zeer goed bewaard en van onbetwiste authenticiteit. Het draagt het monogram van de meester met bovenop de volgende inscriptie: AETA SVCE 53 AN° 1640.

Het werk behoort dus tot de volle maturiteit van de kunstenaar. (Frans Hals, geboren te Antwerpen in 1580 of 1581, dood te Haarlem in 1666).

Men kan er reeds enkele

kenmerken in tegenkomen die zijn laatste periode karakteriseren.

Van het vorig jaar, 1639, dateren: het prachtig vrouwenportret van de collectie Vander Hoop in Amsterdam, de portretten van Heythuysen (Galerij Liechtenstein in Wenen; collectie Rothchild in Parijs, etc.) Ook nog het groot doek dat de officieren en de onderofficieren voorstelt van de haakbusschutters van de St-Jorisdijlde te Haarlem.

Het volgend jaar, 1641, de groep regenten van St-Elisabeth, eveneens van Haarlem.

Ons doek werd geschilderd als tegenhanger van een mannenportret welk de volgende inscriptie droeg: *Aetat, suae 50, a° 1635*, en was dus vijf jaar voordien uitgevoerd. Beiden werden gegraveerd door W. Unger en komen respectievelijk voor onder de nummers XIV en XV in het groot werk gepubliceerd door Vosmaer: *Het Oeuvre van Frans Hals*. Ziehier wat wij teruggevonden hebben nopens de historiek van deze portretten: Mr. Wilhelm Bode (*Studien zur Geschichte der Holländische Malerei*, Braunschweig, 1883) vermeldt ze onder de n° 38 en 39; hij meldt dat ze afkomstig zijn van de Academie van Cassel. Zij gingen dan over in de collectie van Ridder Jos. de Lippmann-Lissingen te Wenen en maakten er deel van uit bij de publicatie van het werk van Vosmaer. Bij de verkoop van deze collectie, die doorging in Parijs in 1876, werden beiden verworven door Mr. Kûms van Antwerpen. Die moet later het mannenportret verkocht hebben, want enkel het vrouwenportret komt voor in de catalogus van deze vermaarde collectie die in Antwerpen verkocht werd op 18 mei 1898.

Dank zij de demarches van “De Vrienden van het Museum” was de Regering bereid voor de helft tussen te komen in de aankopen die de stad Gent zou doen op deze verkoop, na voorafgaande overeenkomst met de musea van Brussel en Antwerpen.

In deze omstandigheden werd het schilderij van Frans Hals door het museum van Gent voor de prijs van 25.500 frank gekocht. Herinneren wij er aan, als vergelijking dat men voor het mooi portret van Emerentia van Beresteyn dat deel uitmaakte van de collectie Rothschild in Francfort 210.000 frank betaalde.

HET BEGIJNHOF VAN SINT-AUBERTUS, GENAAMD POORTAKKER

Nog steeds kijken tal van Gentenaars op bij de vermelding dat Gent een vierde begijnhof, Poortakker genaamd, bezat aan de Oude Houtlei. De naam Poortakker wordt thans meer en meer geassocieerd met het industriepark aan Flandres expo, dan met de oorspronkelijke instelling, die gelegen was in het centrum van de stad.

Reeds in 1278 werd de naam “Poortakker” gegeven aan dit minder bekend begijnhof van St.-Aubertus of Sint-Obrecht Oorspronkelijk gaf men de streek tussen “ser Rases gerechte”, het “Marialand” en “den Akker” (Ekkergem) met de heerlijkheid “Het Spiegelhof” de naam van “Poortakker”. Men duidde hier het gebied aan als naast de kuip van Gent in de “Overleie” gelegen “Port haccere”, daar deze plaats naast de bemuurde en omwalde stad lag¹ aan de Torrepoort. Deze toegangspoort ligt trouwens aan de basis van de benaming Poortakker² of de akker gelegen aan de poort. De Torrepoort was gelegen aan de Poel³. Het terrein gelegen tussen de Oude Houtlei en de Holstraat was oorspronkelijk eigendom van de St.-Baafsabdij. Het landelijke karakter van dit gebied bleef bewaard tot midden 19de eeuw.

Het begijnhof van Poortakker valt te situeren in het terrein dat omsloten is door de Oude Houtlei, de Wellinckstraat, de Holstraat en de Schouwvegerstraat. Het was langs vier zijden omgeven door huizen, die door schenkingen in het bezit kwamen van begijnen⁴. Waar thans de afdelingen houtbewerking, sanitair, autotechniek en ook de huidige turnzaal van het Hoger Instituut Sint-Antonius gevestigd zijn, was oorspronkelijk een grote tuin met een vijver.

De mening over de stichtingsdatum en reden van oprichting van het Sint-Obrechtsbegijnhof lopen uiteen. Steyaert⁵ en later Michiels⁶ menen dat dit begijnhof gesticht werd omstreeks 1260 door de begijnen van de twee andere – meer bekende – Gentse begijnhoven, nl. dat van St.- Elisabeth (Oud-Begijnhof) en dat van O.-L.-Vrouw ter Hooie (Klein-Begijnhof) om 18 arme en zieke begijnen te verzorgen. Verder vermeldt Steyaert (o.c.): “*Doch, sedert dat elk Begghynhof eene infirmery bekwam, is het Poort-Akker een Godshuis voor achttien ongetrouwde vrouwliden, welke er, evenals in de andere Godshuizen, inwooning en geldelyken onderstand genieten; maer, om de instelling eenigzins getrouw te blyven, verplicht zyn, gelyk de Begghynen, zwarte kleederen en faille te dragen*”. Deze auteur steunde zich op een verslag van 1787 opgesteld door Antoon de Draeck en graaf Karel-Jozef de Lichtervelde,

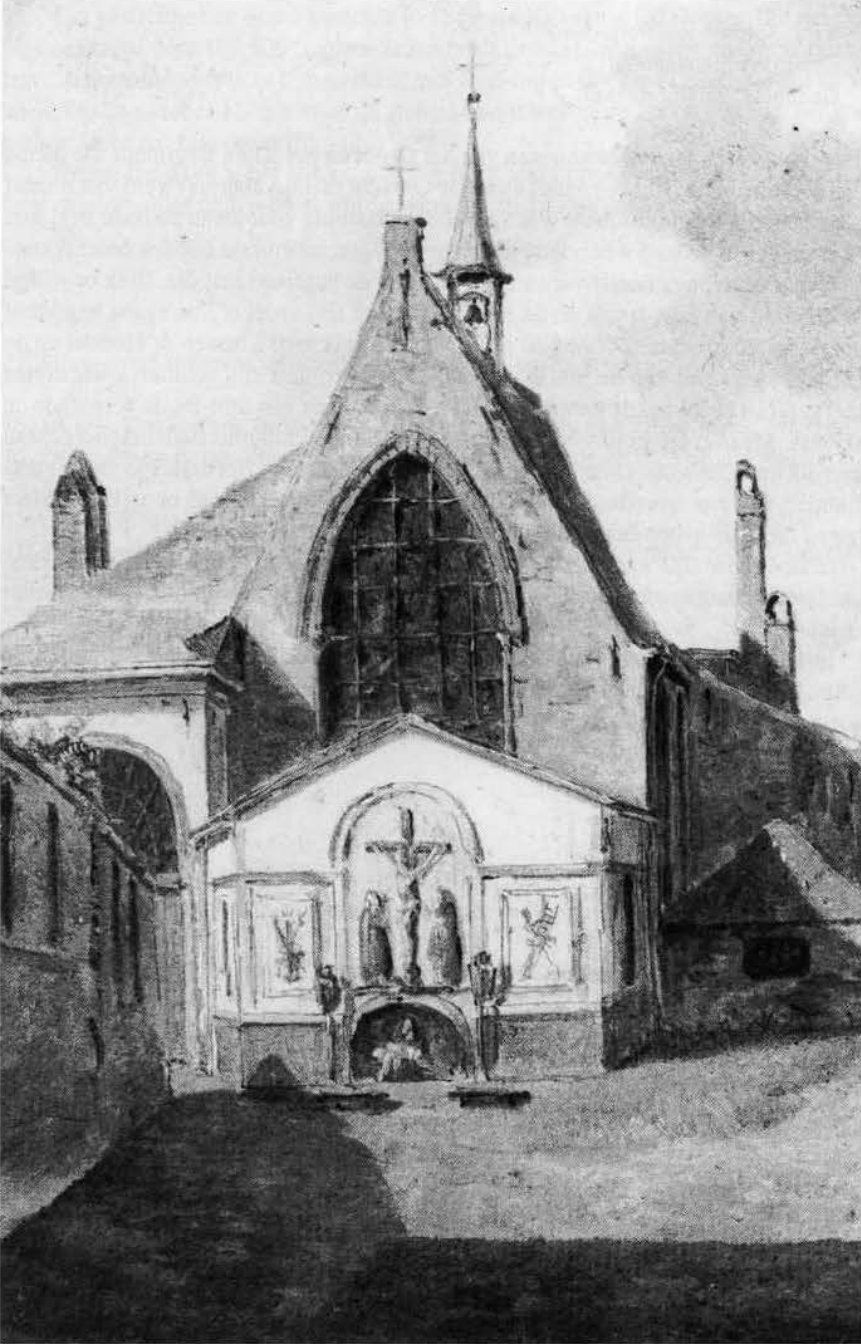
beheerders van Poortakker, aan de vicarissen van het bisdom Gent. Hierin wordt gesteld dat in 1260 begijnen een stuk grond op Poortakker kochten om er een ziekenhuis voor arme en zieke medezusters op te richten⁷. Een oorkonde uit de 18de eeuw berustend in het archief van de St.-Pietersabdij stelt dan *“Den begynhove van Sinte Aubert, geseyt Portacker gesticht omme daerin te wonnen de aerme begijnen van Sinte Elisabeth ende van Terhoyen, die hun niet en konnen gehauden in de jnfermerye van deselve hoven met den onderhaut ende provance, naer de noodt van haerlieder siekten...”*⁸. De Potter⁹ merkt op dat deze vermeldingen niet overeenkomen met het charter van 1278 bezegeld door gravin Margaretha van Constantinopel aan de baljuw en de magistraat van Gent *“dat eene groote menigte begijnen woonden buiten de beide bestaende hoven (Ste Elizabeth en O.-L.-Vr. ter Hooie) en dat deze, in dagen van krankheid of ziekte, niet in de ziekenhuizen dier hoven kunnende opgenomen worden, haar gebeden hadden om eene wijkplaats te mogen hebben ten Poortakker, waar zij de noodige zorg zouden bekomen”*. Gebaseerd op deze akte en door het terugvinden van een Doornikse hardsteen tijdens opgravingen in het begijnhof waarin de volgende tekst gebeiteld staat: **“BEGGINAGIUM S. AUBERTI DICTUM POORTACKER AN.1278”** wordt thans 1278 algemeen aanvaard als stichtingdatum¹⁰.

De stichting van dit begijnhof moet men tussen de twee vooropgestelde data plaatsen.

In mei 1264 schonken de pastoors van de Gentse St.-Janskerk (thans: St.-Baafskathedraal) een terrein aan de twee beheersters van Poortakker, o.a. aan Geertruda en Avezoete, om aldaar een begijnhof op te richten. Deze geestelijken schonken daarbij een rente van 8 schellingen grootte per jaar om de gemeenschap te voorzien in het onderhoud¹¹. We mogen deze akte zien als de stichting van het Poortakkerbegijnhof. Dit goed, samen met de aanpalende gronden die de prelaat van de St.-Baafsabdij verkocht aan de zusters, vormden de kern van het St.-Aubertusbegijnhof. Verder merken we op dat tot voor kort Poortakker een beeld van St.-Aubertus bezat, dat stilistisch te dateren is tussen 1260 en 1270. Waarschijnlijk heeft men dit beeld kort na de stichting laten vervaardigen.

De datum juni 1278 heeft enkel maar betrekking op het in bescherming nemen van het begijnhof door de gravin. Een maand nadien bezegelde haar zoon Gewijde van Dampierre deze erkenning met een beschermingsbrief. Vanaf die periode werd de naam Poortakker alleen nog gebruikt ter aanduiding van het begijnhof en niet voor het gebied (zie hoger)¹³.

We mogen Poortakker niet benaderen als een begijnhof dat zich manifesteerde als een stad binnen een stad, zoals de twee hoger vermelde begijnenge-

Poortakker: de kapel; Gent, Stadsarchief

meenschappen.

Pater Lucas Luyts definieerde de begijnen als “*vrome vrouwen*” die door vroomheidsideaal buiten een gevestigde kloosterorde verbleven en geleidelijk kwamen tot een geheel eigen organisatie en instituut¹⁴. Aan de grondslag van dit instituut lag de sociale en economische toestand van de 12de en 13de eeuw. In die periode was het aantal vrouwen overwegend. De oorzaak hiervan waren de oorlogen, maar ook de kruistochten, waardoor het aantal mannen drastisch verminderde. Tal van weduwen en jonge meisjes waren dan ook niet in de mogelijkheid om een gezin te stichten, waardoor ze gedwongen werden om een levensstaat te zoeken buiten het huwelijk. Niet iedereen voelde zich geroepen om zich terug te trekken binnen de kloostermuren. In overeenkomst met het geloof begon men volgens het principe van de naastenliefde te helpen en vestigden “*vrome vrouwen*” zich in de nabijheid van lazerijen, leprozerieën en gasthuizen. Al vlug waren er te veel vrouwen die zich aanboden als helpsters en er moest dan ook naar een nieuwe structuur gezocht worden van ordening door zich te verenigen in een zelfde stad in kleine of grotere groepen. Aan het hoofd van dergelijke gemeenschappen stond een “meesterigghe” (= meesteres) en tevens een priester, die er aan verbonden was. Er werden voor deze vrouwen missen opgedragen in een aangewezen parochiekerk en om de veertien dagen moesten ze aanwezig zijn in het kapittel voor de schuldbekentenis. Zij woonden echter verspreid en hadden hun eigen woonst. Uit deze spirituele sociale groeperingen groeide de drang om te gaan samenwonen, niet alleen voor belijdenis maar ook om hun eigen levenswijze veiliger te stellen. Al werkte elk voor eigen rekening, door in gemeenschap te gaan wonen werden de kosten van het levensonderhoud verminderd. Hieruit groeide in de Nederlanden een nieuw fenomeen: de begijnhoven¹⁵.

In andere landen alsook in Wallonië kwam men meestal niet verder dan tot het stadium van Begijnenhuizen of groep van Begijnhuizen verspreid in de steden¹⁶. Hierbij aansluitend moeten we ook Poortakker op dezelfde manier benaderen. Om die reden wordt in verloop van tijd dit begijnhof ook “*Spittale van Portackere*”, “*Godshuis van Poortakker*” en “*t godshuus van St.-Aubertus*” of “*van St. Obrecht*” genoemd.

Het begijnhof kon 18 kostgangers herbergen. Het burgerlijk toezicht werd waargenomen door twee voogden aangesteld door de Gentse schepenen. In deze functie moesten de voogden of gouverneurs in de 18de eeuw 18 pond 13 schellingen en 4 deniers parisis betalen aan het godshuis om te kunnen besteed worden aan de begrafenis van de betrokkenen.

Het dagelijkse beheer werd bestuurd door de grootjuffrouw.

Om te kunnen toetreden tot het begijnhof werd een grondig onderzoek ingesteld. Bij de intrede werd gevraagd naar de schulden, een huwelijks- of

kloosterbelofte, de verplichting (als straf) tot bedevaart en besmetting. Van de begijnen werd gehoorzaamheid aan de voogden en de grootjuffrouw geëist. Zij moesten vriendelijk en ordelijk zijn. Verder moesten zij de missen bijwonen in het godshuis ter nagedachtenis van de overleden weldoeners en de beheerders. Tot hun werkzaamheden behoorde ook huiselijke verrichtingen bij burgers en ziekenoppas.

De afhankelijkheid van dit begijnhof aan één of beide ommuurde Gentse begijnhoven kan men verlaten, daar de overste met of zonder beheerders optrad bij transacties zonder tussenkomst van het bestuur of de grootjuffrouwen van Ter Hooie of van St.-Elisabeth.

Vroegtijdig kon het begijnhof beroep doen op financieel krachtige families. Reeds in 1282 schonk Catharina Bruusch, een lid van een belangrijke Gentse familie, 13 pond groote aan de instelling, bezet op gronden te Drongen en in de Hassels en belast met een eeuwig durende jaargetijde. Dit jaargetijde betekende voor de begijnen dat zij jaarlijks zouden voorzien worden van een gift, zoals het bedelen van wijn, vlees of brood. Tot in de 18de eeuw bleef deze schenking in gebruik bij jaardiensten¹⁷. Tijdens het Ancien Régime stichtten talrijke vooraanstaande personen uit belangrijke Gentse families in het Poortakkerbegijnhof missen en jaargetijden, die we terug vinden in het *“Gebeden-boeck, jaer-getyden, reghel ende aflaeten rakende de Provenderige Begynen van ’t Begynhof van St.-Aubertus gheseyt ‘Poortacker”* gedrukt in 1714.

Op 25 september 1290 werd het goed uitgebreid door de schenking van Dierick Labaen met het oud beluik der Beggarden of Bogaarden in Onderbergen¹⁸ en verschillende woningen, die hij bezat op Poortakker, o.a. twee huizen die paalden aan de Gracht (= Oude Houtlei)¹⁹.

In 1292 werd de kapel gewijd aan de H. Aubertus of Obbrecht ingehuldigd. Een kapelaan van Sint-Baafs verzorgde de eredienst²⁰. De kapel werd gefundeerd door Jan uten Hove, die er direct wekelijks twee missen op maandag en vrijdag stichtte. Hierbij aansluitend stichtte²¹ Jacob uten Hove een wekelijkse requiemmis.

De goederen van het begijnhof gelegen langs de andere zijde van de Oude Houtlei in Onderbergen en de Ieperstraat werden in 1296 aanzienlijk uitgebreid met de schenking van dominicaan Pieter uten Hove, die eveneens twee huizen in de buurt van de Bestormpoort nabij de ingang van het begijnhof aan de Oude Houtlei schonk. Het grote huis van Simoen Hannesoete gelegen in de Vuilsteeg (= Schouvagersstraat²²) en palend aan de instelling werd in die periode verworven voor 42 pond.

Op het stadsplan van Jacques Horenbaut (1619) bemerken we dat de gebouwen van dit begijnhof rond een middenplein gebouwd waren²³. In die periode

was het begijnhof reeds langs vier zijden voorzien van bebouwing (thans: Holstraat, Schouwvagersstraat, Oude Houtlei en Wellinckstraat). Te oordelen aan de latere stadsplannen was de toegang gelegen aan de Oude Houtlei, de plaats waar thans ook de ingang gevestigd is van het Poortakkerhotel.

In het begin van de 14de eeuw werden de begijnhoven bedreigd en wisten nauwelijks aan een afschaffing te ontkomen.

In het Concilie van Vienne (1311) werden de begijnen veroordeeld wegens ketterij en moest hun samenleving ontbonden worden. In navolging van de begarden, de mannelijke tegenhanger van de begijnen, hadden zij zich laten leiden door dwaling. Op het concilie werd zelfs gesteld dat zij in opstand kwamen tegen het wereldlijke en geestelijke gezag, zij predikten zelfs valse leerstellingen over de H. Drievuldigheid en andere geloofspunten. De betreffende bullen van paus Clemens V werden officieel overgemaakt door de bisschop van Doornik aan de deken van Gent in 1317. Dit betekende dat de begijnen ontbonden werden en hun goederen overgemaakt moesten worden aan de bisschop om er over te beslissen. De graaf van Vlaanderen Robrecht de Béthune en vooraanstaande geestelijken o.m. de bisschoppen van Doornik en Kamerijk zonden op 10 januari 1320 een smeekschrift naar paus Johannes XXII ten gunste van de begijntjes. Reeds op 30 december 1320 stelde paus Johannes XXII dat er een onderscheid moest gemaakt worden tussen de afzonderlijk wonende begijnen in de steden, die aan gevaar van dwaling onderworpen waren en degenen die in begijnhoven woonden, m.a.w. tussen de zgn. “slechte” en de “goede” begijnen. Op 8 maart 1321 werd deze bullen door de officialiteit van Doornik aan de dekenij van Gent bezorgd.

De begijnhoven van Elisabeth en ter Hooie gingen -door het eerherstel van de paus, beschermd door de bisschoppen en de graven van Vlaanderen- een tijdperk van opbloei tegemoet²⁴.

Voor Poortakker was deze beslissing niet volledig gunstig, daar dit begijnhof geen besloten hof was. Nadat de gemoederen bedaard waren, werd in 1326 het begijnhof in bescherming genomen door Lodewijk van Nevers, graaf van Vlaanderen. In 1386 werd door Filips de Stoute, hertog van Bourgondië, deze erkenning opnieuw bevestigd.

Everdij de Gruutere, overleden op 7 april 1360, stichtte een kapelanij belast met drie missen in de week. In 1372 kwamen daar nog twee missen in de week bij op maandag en op donderdag gefundeerd door Jan Cops.

De familie van Vaernewijck begunstigde in de loop der eeuwen Poortakker en enkele familieleden werden er in de kapel begraven²⁵.

In 1467 verhuurden de begijnen een deel van de tuin (thans deel uitmakend van het Hoger Technisch Instituut Sint-Antonius) met een woning in de Wellinckstraat.

Wapenschild familie van Vaernewijck

In een charter van de St.-Pietersabdij van juli 1502 wordt het begijnhof vermeld als *“hospitali Sancti Dionisii in Portackere”*. Waarschijnlijk verwijst men hier naar de wijding van de kapel van Poortakker op 10 oktober, de feestdag van St.-Dionisius. Deze dag werd trouwens elk jaar herdacht in het godshuis.

De kapel was gewijd aan Sint-Catharina. Dit kleine zaalkerkje in gotische stijl was bekroond met een zadeldak waarop een dakruiter met een klokje stond. Prachtig waren de grote spitse ramen die het interieur verlichtte. Boven de ingang deur aan de Houtlei stond in een Doornikse hardsteen gebeiteld in gotisch schrift: *“Beginagium Sti Auberti dictum Poort-Acker, fundatum An(n)o 1278”*. Deze steen was verdwenen tijdens de afbraak van de kapel. Tijdens renovatiewerken werd deze blauwsteen onlangs teruggevonden en ter plaatse ingemetseld in de muur. In de loop der eeuwen werd een eenvoudiger kapel gebouwd gewijd aan O.L.Vrouw van de bijstand, die van het hoofdgebouw gescheiden was door een lage houten afsluiting.

Het interieur kennen we door de 19de eeuwse beschrijvingen. Het hoofdaltaar was uitgevoerd in blauw en roodgevlamde marmer. Onderaan was er een witmarmeren tombe.

In de muur waren verschillende koperen platen aangebracht met de vermeldingen van de verschillende fundaties, o.a. deze van Elisabeth de Baenst, weduwe van de hoger vermelde stichter van de kapel Jan uten Hove en van hun afstammeling Jan ten Hove. Bernaard van der Straeten beschreef in de 19de eeuw deze plaat op de volgende manier: *“In St.-Jans capelle daer staet een groot bleck, daer inne staen sommige diensten beset van Jan uten Hove, raed mijns gheduchts heeren hertoghs Jan van Burgondien, een van de voochden van mijns gheduchts heeren sweeghs van desen godshuus van*

Poortackere, anno 1434". Opvallend is dat deze kapel gewijd aan Sint-Catharina de "*St.Jans capelle*" genoemd wordt. De Potter (o.c.) veronderstelt dat dit gedaan werd ter ere van de begiftiger.

Talrijke grafstenen trof men aan ingewerkt in de muren en tussen de bevoering. Rechts naast het hoofdaltaar bevond zich een witmarmeren sepulture met een wapenschild:

*D.O.M. Hr ENDE MR ZEGERUS IGNATIUS
VAN DE VIVERE PRB. ENDE LICENTIAET INDE
RECHTEN, PROTON, APOST. ENDE (SIC) JAEREN
GOUVERNOUR VAN TBEGYNHOF VAN ST AUBERT
GHESEYT POORTACKER, HEEFT HIER GEFUN-
DEERT DRY EEUWIGHE JAERGETYDEN MET UYT-
DEELINGHEN VAN BROODT, 1° VOOR SYNE SIELE,
OVERL. 31 DECEMBER 1738; 2° VOOR DE SIELE
VAN SYNEN VADER DHR. ENDE MR FRANS VAN
DE VIVERE, GHEWEEST 30 JAEREN RAEDTPEN-
SIONNARIS TER STADT VAN GHENDT, ENDE
32 JAEREN GOUVERNEUR VAN HET BEGYNHOF
OVERL. DEN 2 MAERTE 1695; 3° VOOR DE SIELE
VAN SYNE MOEDER JOE ISABELLA MUYTINC,
OVERL. 6 JANUARI 1678, MIDTGADERS HEEFT
DR. ENDE MR. JAN-BAPT. VAN DE VIVERE, OOCK
36 JAEREN RAEDTPENSSIONNARIS DER SELVE
STADT, HIER GEFUNDEERT EENE EEUWIGHE
MISSE ALLE SONDAGHEN VAN 'T JAER, MET
EENEN DE PROFUNDIS VOOR SYNE SIELE, OVERL.
16 SEPT. 1714. ENDE SYNE HUYSVRAUWE JOFE
CATHARINE FRANÇOISE DE JONGHE, OVERL.
ENDE SYNE NAERCOMMERS.
BIDT VOOR DE SIELEN*

Daaronder bevond zich een koperen grafplaat met een kruis en wapenschilden, die op bevel van de Franse overheersers op het einde van de 18de eeuw verwijderd werd. Tijdens de Franse omwenteling werden christelijke symbolen en heraldische tekens vernietigd omdat dit in strijd was met de republikeinse ideologie.

In het midden van het koor trof men op een witte grafzerk voorzien van een wapen:

*D.O.M. MONUMENTUM D. PETRI ANDREA
GOETHALS, CONSILIARII IN CONSILIO FLAN-
DREA, QUI PER XII ANNOS HUIJUS BEGGINAGII
STI AUBERTI TUTOR SEU GUBERNATOR ET FUN-
DATA HIC HEBDOMADALI MISSA, OBIIT XXVII
JUNII MDCCXXI. R.I.P.*

Verder vermelden we nog de grafsteen van de familie de Block met de wapens van de families de Block, uten Hove, van Vaernewijck en Licxander in de kapel op een niet nader te bepalen plaats:

*HIER LIGHT BEGRAVEN GHISELBRECHT
DE BLOCK, JANS SONE, DIE STARF INT JAER
M.CCCC. BIDT VOOR DE ZIELE
HIER LIGHT JOE ALEXANDER VAN
VAERNEWIJCK, SANDERS DOCHTER, GHI-
SELBRECHTS BLOCX WIJF WAS, DIE STARF
INT JAER M CCCC...*

Het kleine oratorium bezat een zeer waardevol schilderij. Filip Spruyt²⁶ vermeldde ze omstreeks 1790 in zijn inventaris van kunstwerken in openbaar en privaat bezit te Gent in:

*« Le Béguignage de Saint-Hubert, ditte de Poortakker.
Un tableau antique à deux pans; sur l'un est une Sainte Famille et sur l'au-
tre le Tribut de Juda, peint par **Huges Van der Goes** ».*

Dit werk was in de 19de eeuw nog aanwezig in de Poortakkerkapel: « *Men trof er eene kleine schilderij aan, met twee luiken, voorstellende de H. Maagd, het goddelijk Kind met beide handen vasthoudende; op den sluier, welke haar hoofd bedekte, was een klein kruis geschilderd; op den rechter schouder, eene star; op het achterplan waren afgebeeld de vaders van het geslacht van Juda. Er was veel verguldsel aan dit tafereel, dat behoorde tot de school der XVe eeuw*”²⁷.

Hugo Van der Goes (ca. 1430-1482) wordt samen met Jan van Eyck (ca 1392-1441) beschouwd als de belangrijkste schilder van de 15de eeuwse Vlaamse schilderschool, die men ten onrechte Vlaamse primitieven noemt. Reeds in

Gerard David, De Boom van Jesse, Lyon Musée des Beaux Arts

zijn tijd werd Hugo van der Goes zeer hoog gewaardeerd: “zijn gelijke is langs deze kant van de bergen (Alpen) niet te vinden”. Van deze vermaarde kunstenaar zijn slechts een 16-tal werken tot ons gekomen. Tijdens de beeldenstorm werden de meeste van zijn schilderijen vernietigd²⁸. We hebben van deze verloren geraakte werken een vrij goed beeld door de talrijke eigentijdse kopieën²⁹.

Hoewel we thans niet meer weten waar dit schilderij uit de Poortakkerkapel zich bevindt, hebben we er een duidelijk beeld van aan de hand van deze beschrijvingen. Het gaat hier duidelijk om een diptiek met een voorstelling tegen een gouden achtergrond. Op het voorste plan was de H. Familie afge-

beeld. Maria was getooid met een sluier en voorzien van een kruisje. Op de rechter schouder droeg ze een ster. Op het tweede plan waren de mannelijke voorouders van Maria afgebeeld van het geslacht van Juda. Deze beschrijving roept direct een compositorische opstelling van De Boom van Jesse voor ogen.

Uit de epigonie van Van der Goes kennen we twee voorstellingen, die beantwoorden aan deze beschrijving. Het eerste voorstellende “De boom van Jesse” (Lyon, Musée des Beaux-Arts) wordt toegeschreven aan Gerard David en/of

Meester W met de sleutel, De boom van Jesse.

aan zijn atelier. Het brengt de profetie van Isaias (XI: 1-3) in beeld, die vermeldt dat de Messias een descendent zou zijn van het geslacht van Jesse. Op het eerste plan is Sint-Anna-te-Drieën (H. Anna-O.L.-Vrouw en Jezus) afgebeeld. Volgens de Legenda Aurea trouwde de H. Anna driemaal en kreeg zij drie dochters, die allen de naam Maria droegen en elk had een nageslacht. Deze staan hier afgebeeld in een Boom van Jesse. Bovenaan in het midden bemerken we O.-L.-Vrouw het kind met beide handen vasthoudend. Rechts van haar houdt Jozef een boek vast. Onder de Maagd is Joachim afgebeeld. Langs beide zijden verschijnen de twee halfzusters met de stiefvaders van O.-L.-Vrouw. Samen met hun echtgenoten en afstammelingen worden ze achter de troon van de H. Anna afgebeeld voor een gouden achtergrond. De schenkers onderaan het paneel samen met hun patroonheiligen, de heiligen Aaron en David, trof men volgens de beschrijving van het Gentse paneel niet aan op het schilderij te Poortakker. Mogelijks stonden hier de schenkers op de zijluiken afgebeeld. Dit schilderij te Lyon daterende uit de eerste kwart van de 16de eeuw werd voor het eerst vermeld in 1866 door Waagen³⁰.

Een tweede voorstelling van Van der Goes' voorstelling kennen we dankzij een gravure van Meester W met de sleutel. Deze gravure staat qua stijl en klederdracht dichter bij de stijl van Hugo van der Goes, dan de voorstelling te Lyon. Friedländer³¹ is van mening dat beide werken teruggaan op eenzelfde verloren (?) gegaan origineel. Iconografisch past de thematiek van het schilderij bij de Gentse laatgotische schilderkunst. Talrijke Gentse schilderijen daterende uit het laatste kwart van de 15de eeuw en het begin van de 16de eeuw hebben tot voorstelling de vermaagschapt van de H. Anna die afgebeeld wordt met haar descendentes. Deze werken vertonen daarbij een invloed van Hugo van der Goes. Dat deze iconografie een grote verspreiding kende in de Arteveldestad is niet verwonderlijk, daar de H. Coletta en haar zusters – die verbleven in het klooster aan de Gentse Goudstraat – de vermaagschapt van de H. Anna proclameerde.

Laat ons hopen dat deze beschrijving het in de 19de eeuw verdwenen schilderij uit de Poortakkerkapel terug te voorschijn laat komen. En misschien mogen we hier ook de hoop opperen dat dit schilderij mogelijks van de hand is van onze wereldberoemde Gentse schilder: Hugo van der Goes.

Het kleine bidhuis bewaarde verder een belangrijk beeld gewijd aan de patroonheilige van dit begijnhof: Sint-Aubertus³². Deze gemijterde heilige houdt een boek en een kromstaf vast, zijn attributen. Dit bijna onbekende beeld heeft een groot belang voor de evolutie van de regionale beeldhouwkunst. Deze houtsculptuur is één van de eerste voorbeelden van de nieuwe gotische kunst in onze gewesten waarbij ook de lokale heiligen regelmatig voorkomen. Een kunst die in de tweede kwart van 14de eeuw haar intrede deed

in het noordelijke deel van Frankrijk en die kort daarna ook een ingang vond in onze gewesten. Het beeld is reeds duidelijk volplastisch en heeft een volume.

De nobele trekken van het gelaat tonen duidelijk een verwantschap met de wereldberoemde "Beau Dieu" van Amiens. Het beeld vertoont reeds juiste proporties. De typische hoekige gotische plooienvall is aangepast aan de

Sint-Aubertus (voor en na de polychromie), Gent, Sint-Baafskathedraal

natuurlijke houding van het personage. Het draperingschema, dat op een savante wijze de verticale lijnen met de schuine verbindt, verwijst naar de klassieke Noord-Franse portaalplastiek. Door de verwantschap met de apostelfiguren van de Sainte-Chapelle te Parijs, gekenmerkt door een rustigere voornaamheid, mogen we dit beeld dateren kort na 1260. Stilistisch vertoont het beeld ook een verwantschap met de St.-Blasius van het diocesaans museum van Namen, een werk uit dezelfde periode, dat een gelijkaardige Franse invloed verraadt. We mogen aanvaarden dat het beeld kort na de stichting van Poortakker vervaardigd is geworden.

Door de herkomst wil men het beeld van Sint-Aubertus onderbrengen in de Gentse kunst, maar stilistisch laat het zich inlassen in de Franse beeldhouwkunst van het derde kwart van de 13de eeuw. Een onderbrenging in de Gentse school laat zich verantwoorden door een gegraveerde steen uit de Gentse St.-Pietersabdij met als voorstelling twee profeten (fragment)³³ en de blokvormige steen met op de voorzijde en op de twee zijkanten de H. Petrus als sleutelhouder uit de Gentse St.-Baafsabdij³⁴. Deze gegraveerde stenen vertonen dezelfde kenmerken als de H. Aubertus. Dit beeld, dat steeds bewaard is gebleven in de kapel van het Poortakkergodshuis, werd in het eerste kwart van de 20ste eeuw hergepolychromeerd. Toen het Poortakkerbegijnhof in 1999 omgevormd werd tot hotel, werd het beeld overgebracht naar de Gentse St.-Baafskathedraal, waar het thans in de crypte bewaard wordt.

Op het einde van de 18de eeuw was het middenplein van het begijnhof (cfr. supra) nog slechts langs twee kanten bebouwd. Op het stadsplan van Goethals (1796) bemerken we dat de achterzijde toen reeds hereschapen was tot een grote tuin. Deze tuin zal later omgebouwd worden tot enkele afdelingen van het Hoger Technisch Instituut Sint-Antonius. Zoals voor talrijke religieuze instellingen werd ook dit godshuis tijdens de Franse tijd (1794-1814) opgeheven (cfr. supra) en werd herdoopt tot *hospice n° 4*. Oorspronkelijk mochten de begijnen, die hun pij moesten afleggen, als huurders ter plaatse

Graaf Joseph de Hemptinne

blijven wonen en de verzorging van zieken en ouderlingen verder zetten. Maar tenslotte werden de laatste kostgangers verhuisd naar het Oude Vrouwenhuis van het Groot Begijnhof³⁶ te Sint-Amandsberg, waar ze hun taken verder zette. Zoals de andere begijnhoven werd Poortakker genationaliseerd en aan de dienst Burgerlijke Godshuizen geschonken. Het was echter veel later door de afschaffing van alle kleine godshuizen door de antiklerikale magistraat dat in 1861 het Poortakkerbegijnhof gesloten werd.

6c) Het klooster van de ‘Dames van de Eeuwigdurende Aanbidding’

Het stadsbestuur verkocht kort nadien (1863) het volledige begijnhof dat voor 105.000 Bfr. gekocht werd door graaf Jozef de Hemptinne³⁷. De vervallen gebouwen werden in 1864 gesloopt. Hij stichtte er het klooster van de ‘Dames van de Eeuwigdurende Aanbidding’, bijgenaamd de ‘Religieuzen van de Eucharistie. Hij trad hiermee in de voetsporen van zijn voorvaders die talrijke abdijen en kloosters stichtten³⁸. De religieuze vereniging, genaamd de ‘Dames van de Eeuwigdurende Aanbidding’, was in 1851 gesticht door gravin Anna Meeus (1823-1904). Een huurcontract voor een periode van 99 jaar werd gesloten tussen de religieuzen en de Hemptinne. Zij betaalden jaarlijks 3.930 Bfr. huur. Reeds op 12 mei 1864 namen de zusters hun intrek in hun nieuw onderkomen.

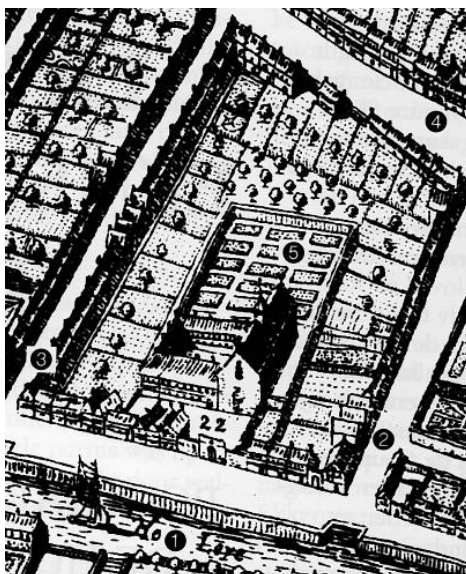
“Ja koevoet, ‘t es beter dan boulie, moar madame de predikant é liever nen end sossie”

Door het drukbezette leven van Joseph de Hemptinne hield zijn vrouw Pauline Gonthyn, dochter van een bankier, zich bezig met de socio-culturele en religieuze zaken waaraan haar man zijn steentje had bijgedragen. Ze werd hierbij gesteund door Josephs zuster Marie de Hemptinne, die zich vooral bezighield met de opvoeding van katholieke arbeiderskinderen. Soms waren hun optredens en stellingen radicaal te noemen. In dat verband vermelden we een artikel verschenen op 24 september 1865 in de Gazette van Gent: *“Gisteren had er een soort vrouwenoproer op de Houtlei plaats. Volgens geruchten zou het volgende zijn voorgevallen. Sedert enige tijd werden er sermoenen voor vrouwen gegeven door Gentse dames in het kerkje van Poortakker. Het onderwerp van de sermoenen zou geweest zijn het middel om met veertien stuivers daags in een werkmansgezin ordentelijk te leven. De predikante zou voorgesteld hebben: afschaffing van de koffië, die zou vervangen worden door een afkooksel van kruiden, die men ‘s zondags op de buiten zou gaan trekken; het recept om*

soep te maken: water, een koevoet en wat roggebrood; hierbij vier kg. aardappelen en azijnsaus. De vader zou drie maal per dag bij het eten een roggeboterham met boter vermengd met meel krijgen". De volgende dag publiceerde Le Bien Public, dat de geruchten vals waren en dat de dames in Poortakker zich niet met huishoudelijke zaken bezig hielden, maar met christelijk onderwijs. Als gevolg hiervan schreef de presocialistische flamigant Emiel Moyson (1838-1868)³⁹ het welbekende brutale liedje⁴⁰, dat luidkeels gezongen werd op het carnaval van 1867 te Gent.

Dit goedje doet ons sterk denken aan de gastronomie van het Gentse tuchthuis, waar men ook de benen nog kookte tot een gelei. Merkwaardig is dat niemand in dat strafhuis ooit een opmerking gemaakt heeft over dit maal⁴¹. Op 26 april 1869 kocht de Hemptinne twee huisjes langs de rechterzijde van de ingang. Vermoedelijk werden deze gebouwen ingericht als een tehuis voor jonge meisjes uit arbeiders milieus⁴².

In 1873 lieten de zusters de resterende oude gebouwen, waaronder de 13de eeuwse gotische kapel, slopen om er in de plaats een neogotisch convent en kapel te bouwen naar het ontwerp van Florimond Van De Poele⁴³. Wellicht werd de Hemptinne hierin gestimuleerd door zijn vriend en promotor van de neogotiek in België, nl. Jean-Baptiste Béthune⁴⁴.

Poortakkerbegijnhof, Fragment uit de Sanderuskaart 1641 (Gent, Stadsarchief)
1 Oude Houtlei, 2 Schouwvagersstraat, 3 Wellinckstraat, 4 Holstraat, 5 Poortakker.

Op 21 mei 1873 legde bisschop Bracq de eerste steen van de nieuwe kapel. Een jaar later was het nieuwe klooster met de kapel reeds gebouwd. Het interieur werd aangekleed door het team van Jean-Baptist Béthune⁴⁵. Nadat in 1905 de tuin en de twee hoger vermelde huizen rechts van de ingang verkocht werden door de dochter van de stichter Agnes de Hemptinne⁴⁶ verkocht zij op 23 september 1919 het Poortakkerklooster aan de congregatie die het bewoonde⁴⁷.

Tot aan de verkoop in 1998 bewoonden de nog overblijvende ‘Dames der Eeuwigdurende Aanbidding’ het klooster, dat in de 20ste eeuw omgevormd was tot internaat voor meisjes⁴⁸. Het klooster moest wijken voor een hotel, dat thans de naam draagt van Poortakker.

De nieuwe eigenaar liet het gebouw herstellen, maar behield gelukkig de indeling ervan. Naast hotel worden er tevens culturele activiteiten ingericht.

M.A.(L.) van Elslande Rudy
Hoofddocent Antiekopleiding
Syntra Midden-Vlaanderen
Campus Waasland

NOTEN

- ¹ G. BROGET, Aan de Houtlei vroeger en nu, in: *Ghendtsche Tydinghen*, 22ste jg., 1993, nr. 1, blz. 6-7.
- ² R. COUSSENS - C. FRIGNE - M. MICHIELS – R. VAN DER STRAETE, *Een huis in beweging Gedenkboek uitgegeven naar aanleiding van de inwijding nieuwbouw PMS-Centra A. Lerno*, Gent, 1998, blz. 10-11.
- ³ In maart 1988 ontdekte men bij wegenwerken restanten van deze poort; M. C. LALEMAN, Poel, Torrepoort, in: *Stadsarcheologie*, 12de jg. (1988), nr. 2, blz. 39-40.
- ⁴ R. COUSSENS - C. FRIGNE, M. MICHIELS – R. VAN DER STRAETE, o.c., blz. 13.
- ⁵ J.J. STEYAERT, *Volledige beschrijving van Gent of geschiedkundige beschouwing van deze stad en hare bewoners, de merkwaardigste gebouwen, gestichten en maetschappyen, de beroemde Gentenaren, enz.*, Gent, 1857, blz. 219.
- ⁶ M. MICHIELS, Poortakker 1260-1998, in: *Ghendtsche Tydinghen*, 30ste jg., 2001, blz. 54.
- ⁷ C. L. DIERICX, *Mémoires sur la ville de Gand*, II, Gent 1814-1815, blz. 647.
- ⁸ F. DE POTTER, *Gent van den oudsten tijd tot heden, Geschiedkundige beschrijving der stad*, dl. VIII, Gent z.d., blz. 324-341.
- ⁹ Ibidem.
- ¹⁰ G. BROGET, o.c., blz. 6.
- ¹¹ A. VAN LOKEREN, *Histoire de l'abbaye de Saint-Bavon*, dl. I, Gent 1855, blz. 216.
- ¹² Over de houding van deze prelaat ten zichte van de verkoop aan deze begijnen nemen we

- geen standpunt in; cfr. C.L. DIERICX, *Mémoires sur la ville de Gand*, dl II, Gent 1814-1815, blz. 641-645; DE POTTER, o.c., blz. 330.
- ¹³ R. COUSSENS - C. FRIGNE - M. MICHIELS - R. VAN DER STRAETE, o.c., blz. 11.
- ¹⁴ L. LUYTS, *Het Groot-Begijnhof van Sint-Elisabeth in het verleden en zijn heden*, Gent St.-Amandsberg 1978, blz. 7-13.
- ¹⁵ A. ERENS – O. PRAEM, *De begijnhoven in Vlaanderen*, Leuven z.d., blz. 12; L.J.M. PHILIPPEN, Begijnhoven en spiritualiteit, in: *Ons Geestelijk Erf*, 1929, blz. 167-173; A. MENS, De Begijnenbeweging in de Nederlanden, in: *Vlaanderen door de eeuwen heen*, dl. II, Brussel 1952; A. STEFENS, De sociaal-economische betekenis der Begijnhoven, in: *De Begijnhoven*, Antwerpen 1931, blz. 20-30; L.J.M. PHILIPPEN, *De begijnhoven, Oorsprong, Geschiedenis, Inrichting*, Antwerpen 1918, blz. 41-139; G. VAN BEVER, *Les Béguinages*, Brussel 1944, blz. 5-6.
- ¹⁶ L. LUYTS, o.c., blz.16.
- ¹⁷ Floris-Bonaventura van Vaernewijck, heer van Lembeke en Diependale stichtte op 10 september 1712 vier jaardiensten waaraan telkens het uitdelen van 24 broden, waaronder 10 voor de begijnen, verbonden was.
- ¹⁸ DE POTTER, o.c., blz. 142-149.
- ¹⁹ DE GHELLINCK D'ELSEGHEM, *Chartres et documents concernant la famille de Vaernewijck*, dl. I, Gent 1899.
- ²⁰ N. GOOSSENS, Poortakker (1278-1861), Oude Houtlei nr. 46, in: cat. tent. *8 eeuwen Gentse ziekenhuizen*, Gent Museum Arnold Vander Haeghen 13-2/13-3-1993, blz. 49-50.
- ²¹ “Eerst van eender lampte vul olyen die Jan uten Hove de wardein, fondateur vander zelve cappelle, ordeneerde ende begheerde nacht ende dach gheberrent te hebbene jnde vors. Cappellevan Sente Cathelinen, daer voren hij jaerlicx gaf XII s. gr.”, DE POTTER, o.c., blz. 334.
- ²² R. VAN ELSLANDE – A. DE KRAKER, De familie Horenbault: renaissance kunstenaars en cartografen te Gent en daarbuiten (ca 1460 tot ca 1630), in: *Jaarboek van de Vier Ambachten, ter perse*.
- ²³ Ibidem.
- ²⁴ L. JOOS, *Begynhof O.L.Vrouw ter Hoye Geschiedenis en gids*, Wetteren 1934, blz. 19-22.
- ²⁵ Alexander van Vaernewijck, die reeds in 1382 het begijnhof begunstigde werd er begraven volgens zijn verlangen in grove pij der Minderbroeders; Gent, Stadsarchief (verder vermeld als S.A.G.), Staten van goed, 1382-1383, f° 44 v°. Isabella van Vaernewijck, vrouw van Nicolaas uten Hove stelde in 1416 een jaarlijkse rente vast ten voordele van het “godshuuse van Portackere” van twee pond groote om wit laken te kopen voor de vervaardiging van de kledij der proveniersters; S.A.G., Staten van goed 1416-1417, f° 21 v°..
- ²⁶ F. SPRUYT, *Description de tous les tableaux que renferment les églises, couvents, communautés de la ville de Gand, capitale de la Flandre autrichienne, avec une notice des mausolées, figures de marbre et autres monuments de cette espèce. On y a joint le nom des auteurs des différentes pièces indiquées avec quelques particularités les plus saillantes de leur vie aussi bien qu'un jugement court et caractéristique de leurs productions...*, Gent ca. 1790; gepubliceerd door E. DUVERGER, Filips Spruyt en zijn inventaris van kunstwerken in openbaar en privaat bezit te Gent (ca. 1789-1791), in: *Gentse Bijdragen tot de Kunstgeschiedenis en de Oudheidkunde*, dl. XIX (1961-1966), blz. 201.
- ²⁷ DE POTTER, o.c., blz. 335.
- ²⁸ R. VAN ELSLANDE - A. EVRARD, Een Kruisiging van Hugo van der Goes te Vosselare, in: *Het Land van Nevele*, 14de jg., 1983, nr. 4, blz. 271-305.
- ²⁹ R. VAN ELSLANDE - A. EVRARD, Van der Goes' muurschildering “David en Abigaïl”, in: *Ghendtsche Tydinghen*, 12de jg., 1983, nr. 1, blz. 41-48.

- ³⁰ G.F. WAAGEN, Die vornehmsten Kunstdenkmäler in Wien, dl. I, *Die K.K. Gemälde-Sammlungen im Scholl Belvedere und in der K.K. Akademie. Die Privatsammlungen*, Wenen 1866, blz. 184.
- ³¹ M.J. FRIEDLÄNDER, *Early Netherländish Painting*, dl. XIV, Leiden-Brussel 1971, blz. 105.
- ³² R. DIDIER - J. STEYAERT, De beeldhouwkunst der middeleeuwen, in: Cat. tent. *Gent 1000 jaar kunst en cultuur*, Gent Museum voor Schone Kunsten 19-4/29-6-1975, blz. 448-449, nr. 519, ill. CXX-CXXI.
- ³³ R. DIDIER - J. STEYAERT, o.c., blz. 449, nr. 520.
- ³⁴ A. VAN DEN KERKHOVE - J. BALDEWIJNS, *Museum voor Stenen voorwerpen (Ruïnes van de Sint-Baafsabdij) Gids voor de bezoeker Stad Gent*, Gent 1986, blz. 48, nr. 133; R. DIDIER - J. STEYAERT, o.c., blz. 450, nr. 521.
- ³⁵ L. MAETERLINCK, *La pénétration française en Flandre une école préécykienne inconnue, Brussel 1925, blz. 18-19* vermeldt: «la reproduction (d'une photographie) que nous en donnons à, heureusement, été fait avant sa restauration et le renouvellement déplorable de sa polychromie».
- ³⁶ N. GOOSSENS, Poortakker (1278-1861), Oude Houtlei nr. 46, in: cat. tent. *8 eeuwen Gentse Ziekenhuizen*, Gent Museum Arnold Vander Haeghen 13-2/ 13-3-1993, blz. 43-44, nr. 8.
- ³⁷ M. STEELS, Joseph de Hemptinne, in *Ghendtsche Tydinghen*, 15de jg., 1986, blz. 165-168.
- ³⁸ Reeds het oudst bekend familielid ridder Stassin de Hemptinne stichtte in 1250 de abdij van Boneffe.
- ³⁹ A. BRACKE, Emiel Moyson, eenzame strijder op twee fronten, in: *Mens en taak*, 9de jg., 1966, blz. 10-15.
- ⁴⁰ E. MOYSON, Liedjes en andere verzen, 1869.
- ⁴¹ L. LEKENS, Voeding 1819 in "Het tuchthuis" te Gent, in: *Ghendtsche Tydinghen*, 17de jg. 1988, blz.334-335.
- ⁴² M. MICHIELS, o.c., blz. 57.
- ⁴³ *Bouwen door de eeuwen heen*, o.c., blz. 301.
- ⁴⁴ J. VAN CLEVEN, Jean-Baptist Bethune: een neogotische roeping, in: Cat. tent. *Neogotiek in België*, Gent Oudheidkundig Museum van de Bijloke 1-10/31-12-1994, blz. 167-200.
- ⁴⁵ Vriendelijke mededeling door dhr. Hugo Collumbien.
- ⁴⁶ Agnès de Hemptinne, mère Cécile, op 5-5-1890 geprotest als benedictines in de abdij van Solesmes, kreeg op 27-11-1891 als schenking van haar vader het Poortakkerbegijnhof. Op 8-9-1893 stichtte ze een nieuwe abdij te Maredret waar ze 55 jaar lang abdis zal zijn.
- ⁴⁷ Brussel, Archief. Religieuses de l'Eucharistie, notariële akte 23-9-1919.
- ⁴⁸ R. COUSSENS - C. FRIGNE - M. MICHIELS - R. VAN DER STRAETE, o.c., blz.13-14.

DE GROTE BOURGONDISCHE HUWELIJKEN: FILIPS DE SCHONE EN JOANNA VAN CASTILIË

Meer dan een eeuw lang hadden gelukkige huwelijkscombinaties een doorslaggevende rol gespeeld in de evenwichts- en machtspolitiek van de Bourgondische hertogen.

Van 1482 af, en gedurende ruim een kwart eeuw, zijn het niet meer de huwelijken maar wel de overlijdens die de politiek en de lotsbestemming van onze gewesten zouden oriënteren.

Het begon met het zo plotse als onverwachte overlijden van Maria van Bourgondië. Niet iedereen heeft toen getreurd om de dood van de jonge prinses. Lodewijk XI kon zelfs moeilijk zijn vreugde verbergen wanneer hij het akelige nieuws van het afsterven van zijn petekind vernam. Ook in de steden, en in de eerste plaats te Gent, waar het volk luid weende om het heengaan van de goede hertogin, zagen politici in die brutale verdwijning een enige gelegenheid om, met de steun van de Franse koning, de politiek van Maximiliaan, “de vreemdeling” te dwarsbomen, in de naïeve hoop aldus tot de gemeentelijke autonomie te kunnen terugkeren!

Met veel moeite kon Maximiliaan het voogdijschap over zijn jonge zoon, Filips, bekomen mits aanstelling, voor het beleid van Vlaanderen, van een bijzondere raad, samengesteld uit heren van den bloede, doch Margareta, dochter van Maria van Bourgondië, en amper twee jaar oud, werd door het Verdrag van Atrecht van 23 december 1482, aan de Franse dauphin uitgehuwd en kort nadien werd zij door de Gentenaren die ze in het Prinsenhof gevangen hielden, aan de Fransen overgeleverd om de echtgenote te worden van hem die men enkele jaren vroeger als verloofde voor haar moeder Maria, had bestemd. Dat vonden onze voorouders echter heel normaal!

Als bruidschat bracht Margareta mede: de graafschappen Artois en Bourgondië, de heerlijkheden Macon, Auxerre, Salins, Bar-sur-Seine en Noyers, die onmiddellijk in het bezit kwamen van de Franse koning.

De voor hem hopeloze situatie, in het leven geroepen door het huwelijk van Maria van Bourgondië en Maximiliaan van Oostenrijk, had Lodewijk XI dus na enkele jaren, dank zij de dood van de jonge hertogin, opnieuw en tegen alle verwachtingen in, kunnen rechtkrijgen.

Bourgondië was echter door het Verdrag van Atrecht, dodelijk getroffen en Vlaanderen lag thans de Fransen voor het grijpen, want zonder het manu militari in te palmen, naderde de Franse koning tot vlak bij de grens, herstelde al zijn rechten op het graafschap samen met die van het Parlement van Parijs als

jurisdictie.

Maximiliaan stond machteloos en moest ook met lede ogen toezien hoe zijn zoon Filips, door de Gentenaren als gijzelaar in het Prinsenhof opgesloten bleef.

Lodewijk XI zou echter niet lang om zijn overwinning kunnen jubelen. Op 30 augustus 1483, enkele weken na de uitlevering van Margareta en haar triomfantelijk onthaal als toekomstige koningin, te Parijs, stierf de oude en sluwe vos, de grootste vijand van Bourgondië.

Het is nu Maximiliaans' beurt om te jubelen en in dit overlijden de kans te zien het roer om te gooien. Hij laat er trouwens geen gras over groeien; zonder aarzelen verbreekt hij het Verdrag van Atrecht dat hem, zo beweert hij, met geweld werd opgedrongen, staat ook alle beperkingen welke de Staten van Vlaanderen hem inzake bewind en voogdijschap hadden opgelegd, in de wind, schaart nieuwe bondgenoten rond zich en rukt tegen de Vlaamse steden op, die een voor een, Gent het laatst, bezwijken.

Voor de zoveelste maal in de XVe eeuw, heeft de centraliserende gedachte het gehaald op het gemeentelijk particularisme.

Elke dag flikkert Maximiliaans' ster thans wat helderder: in 1486 wordt hij tot Rooms koning aangesteld; in 1491 is hij ook koning van Hongarije; in 1493, eindelijk Keizer!

Maar al die titels konden niet beletten dat Vlaanderen hem het leven bijzonder zuur maakte, met traditiegetrouw Gent op het voorplan of achter de schermen, Gent dat niet aarzelt, uit haat, tegen Bourgondië en zijn centraal gezag een uitgesproken lelieaartspolitiek te voeren en een trouwe bondgenoot te worden van koning Karel VIII van Frankrijk, doch ook de fiere Arteveldestad moet zwichten en in juli 1492, de zo vernederende Vrede van Kadzand ondertekenen, einde van tien jaar burgeroorlog. "Ghendt zijt nu in tijts voordachtlich: "De grave van Vlaenderen es hu te machtich"! besluit de opsteller van het Dagboek van Gent.

Nu Gent ten onder is en Maximiliaan als keizer, andere katten te geselen krijgt, kan hij zich niet langer ten volle wijden aan het regentschap en voogdijschap. Zijn zoon is ten andere zestien jaar geworden, oud genoeg voor een prins om meerderjarig verklaard te worden.

Op 26 december 1494 stuurt Filips, bijgenaamd de Schone, zijn afgevaardigden, de hertogen van Baden en van Nasau, naar Gent om er in zijn naam, de gebruikelijke inhuldigingseed af te leggen.

De vreugde was groot in Vlaanderen toen Filips de macht van zijn vader overnam, want het was de eerste maal dat een vorst zou regeren die in het land zelf werd geboren en grootgebracht, een "natuurlijke prins".

Een nieuw rijk begint met een ongehuwde prins en zulks kon niet lang duren; er moest voor de jonge Filips een “interessante partij” gevonden worden, en daar zou Maximiliaan wel voor zorgen.

Voor hem moet het in de allereerste plaats een politiek huwelijk worden, en zulks betekende een huwelijk dat tegen Frankrijk zou gericht zijn.

Meer dan ooit dringt zich een dergelijke combinatie op, niet enkel omdat de jonge Filips, onder invloed van zijn omgeving, geneigd is het Franse kamp te vervoegen, hetgeen Maximiliaan niet kan of niet mag dulden, maar vooral omdat de keizer dringend behoefte heeft aan nieuwe en sterke bondgenoten in zijn strijd tegen de Fransen.

De Engelse vriendschap en de gebeurlijke steun zijn immers wankelbaar geworden sedert Hendrik VII het Huis van Tudor aan het bewind heeft

gebracht, wat de ondergang betekent van de Yorks, trouwe bondgenoten van Bourgondië.

Anderzijds begint de Franse expansiepolitiek in Italië, die later tot eindeloze oorlogen tussen Frans I en Keizer Karel zal leiden, gevaarlijke proporties aan te nemen, zowel voor Maximiliaan als voor Ferdinand van Aragon, koning van Spanje, die net als Karel VIII, geloerd lag op het bezit van Napels.

Een toenadering tussen Maximiliaan en Spanje lag voor de hand, een bondgenootschap welke tegen het Frans imperialisme in Italië zou gericht zijn.

Hoe kan dit verbond beter bestendigd worden dan door een paar huwe-

Filips I de Schone, toegeschreven aan Meester van de Magdalena-legende, Zuiderlijke Nederlanden, ca. 1497-1498.

lijken: Ferdinand heeft een zoon en drie dochters, Maximiliaan een zoon en één dochter. Filips zal dus trouwen met Johanna, oudste dochter van Ferdinand en Margareta die zopas verstoten werd door haar Franse echtgenoot, zal in het huwelijk treden met de ziekelijke don Juan!

Zo gezegd, zo gedaan, en om zeker te spelen, gaan Filips en Margareta op 10 december 1495, in de St. Goedelekerk te Brussel plechtig de belofte aan met de Spaanse prinsen te zullen trouwen.

Filips de Schone verblijft bij zijn vader te Linz, wanneer hij in oktober 1496 het nieuws van de ontschepping van zijn verloofde te Arnemuide in Zeeland, verneemt.

Gans alleen is Johanna echter niet gekomen; een ganse armada van 120 schepen en bij de 15.000 notabelen, familieleden, knechten, ridders, enz. vergezellen haar en melden zich als genodigden voor het bruiloftfeest aan...

Terwijl Filips in allerijl naar Vlaanderen toesnelt, wordt het in Antwerpen, waar men die duizenden rumoerige Spanjaarden heeft ondergebracht, een wedijver tussen de luister van Bourgondië en de Spaanse weelde. Alleen Johanna is na enkele dagen onzichtbaar geworden; ziek en rillend van de koude in ons vochtig klimaat, ligt zij uitgestrekt op haar bed in de St. Michielsabdij.

Maar er wordt haar op 20 oktober gemeld, dat Filips in aantocht is en daar springt zij recht om hem te Mechelen te gaan begroeten. Filips heeft zijn paard echter de sporen gegeven en is de eerste op het rendez-vous.

Zijn verloofde niet vindende, rent hij haar tegemoet en te Lier staan beide verloofden plots vóór elkander. Zij spreken dezelfde taal niet, maar zoals in de sprookjes, zijn zij ontroerd en onmiddellijk verliefd, hij op die mooie Spaanse met ogen, groen als de zee... zij op die onstuimige schone Vlaming; Filips wil zonder een ogenblik te verliezen, zijn huwelijk laten inzegenen. In de massa hovelingen die het jonge paar omringen, ziet hij een bisschop en de kapelaan van zijn verloofde; meer heeft hij niet nodig om zijn bevelen uit te delen en te doen uitvoeren.

En dezelfde avond nog, nadat Margareta van York en Filips' zuster, Margareta het gezelschap hebben vervoegd, grijpt in de prachtige St. Gummaruskerk het laatste en ook het eigenaardigste Bourgondische huwelijk plaats.

Niemand wist toen dat de kleine Johanna die slechts de echtgenote moest zijn van een Vlaamse prins, enkele jaren later, door de overlijdens van don Juan en don Miguel, van haar man de Spaanse troonopvolgster zou maken en dat hun zoon Karel, in februari 1500, op de drempel van de nieuwe eeuw te Gent geboren, door een nieuwe reeks overlijdens op 20-jarige ouderdom, de machtigste aller monarchen ter wereld zou worden.

Pierre Kluyskens

GENTSE MEMORIEDAGEN: 9-10-11-12 OKTOBER

9 Oktober 1778

Geboorte van Jacques Kesteloot.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” 2004 - N° 3 - pp. 191-192

9 Oktober 1817

Plechtige Opening van de Universiteit en opening der leergangen.

De ceremonie grijpt plaats in de Troonzaal van het Stadhuis in aanwezigheid van de Prins van Oranje.

9 Oktober 1844

Geboorte van Paul Verbauwen.

Hij was een van die wevers die in de 2e helft van de 19e eeuw een rol speelde in het opkomend syndicalisme. Van 1869 tot 1874 was hij trouwens Voorzitter van “De Verenigde Wevers van Gent”.

Daar hij wegens zijn activiteiten, die hem niet in dank afgenomen werden door het patronaat, overal buitengegooid werd, opende hij in 1873 een café in de Belgradostraat.

In 1924, hij was toen 80 jaar, had hij het goed idee een boek te schrijven, getiteld “Schetsen uit mijn leven of de Geschiedenis van de Gentsche Wevers”. Dit boekje is interessant omdat hij toen een van de weinig overblijvenden was die het allemaal meegemaakt had in die beginperiode.

Ook nu nog, misschien vooral nu, is het interessant om lezen omdat het toestanden beschrijft die nauwelijks geloofwaardig zijn en die een speciaal licht werpen op de situatie van de arbeidersklasse, meer dan een eeuw geleden. Op de fabrieken liepen de werkuren van 5 uur ‘s morgens tot 9 uur ‘s avonds, met 1 uur vrij tussen 12 uur en 1 uur om te eten. Omdat één loon per gezin totaal onvoldoende was om te kunnen overleven, moesten ook vrouw en kinderen mee naar de fabriek. kinderen van 6, 7 en 8 jaar die ‘s morgens vóór 5 uur uit hun bed gehaald werden om halfslapend meegenomen te worden naar de fabriek. Tegen deze kinderarbeid kwam nauwelijks protest, en als het er kwam ging het uit van personen die toch niets in de pap te brokken hadden.

Als wij de dag van vandaag, ter gelegenheid van een Open Monumentendag,

die prachtige herenhuizen van de textielbarons gaan bezoeken, zou het misschien goed zijn dat wij ook eens denken aan het leed van die duizenden naamlozen die de bouw ervan mogelijk maakten.

Wij kunnen ons ook een idee geven van de manier waarop ons Gerecht werkte door een voorval uit 1859 dat Paul Verbauwen beschrijft in zijn boek. In een textielfabriek waren de werklieden mistevreden omdat de stukken die zij moesten weven 6 meter langer waren dan de lengte waarvoor zij betaald werden. Aangezien met hun klachten geen rekening werd gehouden gaven zij hun opzeg van 14 dagen. Dit gebeurde in het bureau van de Directeur die er een politie-agent bijgehaald had. Deze noteerde de namen van al de personen die hun opzeg gaven. Toen de termijn van 14 dagen verstreken was en de arbeiders niet kwamen opdagen werden zij voor het Gerecht gedaagd. Een van de wevers vroeg aan de rechter het te weven stuk te mogen meebrengen als bewijsstuk. Over een dergelijk ongehoorde vraag moest het Tribunaal beraadslagen. Na een half uur kwamen de rechters terug en verklaarden dat de beschuldigten het recht niet hadden dit stuk voor te leggen. Gevolg: gevangenisstraf. En Paul Verbauwen kon er van mee spreken, want onder een of ander voorwendsel had men hem ook voor meer dan een jaar in het gevang gestoken.

Paul Verbauwen die het beroep uitoefende van marskramer en handelaar in garen stierf hier op 6 December 1926.

9 Oktober 1927

Bezoek aan Gent van Koning Fouad van Egypte.

9 Oktober 1982

Stichting in café “De Tempelier” van de “Gentsche Sosseteit” met als doel het Gents dialect in stand te houden.

10 Oktober 1763

Stichting van de Vrijmetselaarsloge “La Candeur”, gezeid “De Zuiverheid”. Het lokaal was “In den Groenen Herder” in de Korte Meire. Het was de eerste Gentse loge die erkend werd door de “Nederlandse Grootloge”.

10 Oktober 1777

De Theresiaanse Colleges openen hun poorten.

Het was een Keizerlijk decreet van 9 Maart 1777 dat de oprichting beval van 15 colleges.

Dat in Gent was gevestigd in het oud Jezuietencollege in de Volderstraat.

Het Latijn werd behouden in deze nieuwe colleges, maar er werd een veel ruimere plaats gegeven aan de levende talen.

In de lagere klassen werd de prioriteit gegeven aan het Vlaams, in de hogere klassen was er een evenwicht tussen het Vlaams en het Frans en in de Rhetorica had het Frans de prioriteit.

Ook wiskunde, aardrijkskunde en de geschiedenis kwamen voor het eerst op het programma. Deze colleges werden fel bestreden door de geestelijkheid die altijd het monopolium gehad had van het onderwijs. Dit is de voornaamste reden waarom de Theresiaanse colleges nooit een echt succes geworden zijn.

In 1785 bezaten 13 Theresiaanse colleges 842 leerlingen tegen meer dan 3.000 voor de scholen afhankelijk van de geestelijkheid. Dit niettegenstaande het feit dat de Theresiaanse colleges verzekerden “dat alle studenten mogen versekert syn dat de selve aldaer sullen opgevoet ende gequeect worden in de christelijke leerlingen.”

10 Oktober 1796

Sluiting van de Baudeloo-abdij.

10 Oktober 1806

Geboorte van Jean-Baptiste Van Peteghem, beter gekend als Vader Alexander. Op 32-jarige leeftijd trad hij in bij de Broeders van Liefde.

Directeur van het krankzinnigengesticht in het Alexianenklooster. Eerste Directeur van het Guislaingesticht, vanaf 1857 tot 1872.

Werd dan overgeplaatst naar Brugge waar hij overleed op 7 September 1874.

10 Oktober 1808

Stichting van de Maatschappij voor Landbouw en Kruidkunde.

De eerste voorzitter was Dr. Van de Woestijne. Hij werd in 1816 opgevolgd door Charles Van Hulthem die deze functie bleef waarnemen tot aan zijn dood in 1832. De 3e voorzitter was Burgemeester Joseph Van Crombrughe. Een andere burgemeester werd voorzitter in 1875: Charles de Kerchove de

Dentergem. Sindsdien werd het voorzitterschap, behoudens enkele korte onderbrekingen, waargenomen door nazaten van deze familie.

Volgens de statuten was het doel van de maatschappij het bevorderen van de tuinbouw en het inrichten van planten- en bloemententoonstellingen. Het is deze maatschappij die sedert 200 jaar de Gentse Floraliën inricht.

Bij de stichting kwamen de leden uit diverse bevolkingsklassen: edelen, rijke burgers, kleine zelfstandige bloemistjes, hoveniers, amateurs. Iets hadden zij gemeen; hun liefde voor planten en bloemen. De meeste woonden op het toen nog zeer landelijk Ekkergerem; dat was ook de reden dat hun vergaderlokaal gelegen was op de Coupure. Het was ook dààr, namelijk in de guinguette “Au jardin de Frascati” dat, minder dan 3 maanden na de stichting, de eerste tentoonstelling doorging die later zou uitgroeien tot de wereldvermaarde Floraliën. In den beginne waren deze tentoonstellingen niet gericht naar het groot publiek, het waren meer vakbeurzen die de kenners aantrokken, ook uit het buitenland.

Na enkele jaren was de reputatie van Gent als bloemenstad gevestigd. Wanneer John Quincy Adams, ambassadeur van de Verenigde Staten bij Tzaar Alexander, in 1814, de opdracht krijgt zich naar Gent te begeven om er de Amerikaans-Engelse vredesonderhandelingen te leiden, schrijft hij aan zijn vrouw dat hij het spijtig vindt dat hij de tentoonstelling niet heeft kunnen bezoeken die een maand voordien plaatsgevonden had. Op zeer korte termijn was de reputatie ook tot daar reeds doorgedrongen. De Amerikaanse afgevaardigden hadden hier trouwens nauwe contacten met de maatschappij en in 1815 werden zij er allemaal erelid van.

10 Oktober 1881

Inhuldiging van de St-Jozefkliniek in Gentbrugge.

10 Oktober 1883

Na meer dan 3 eeuwen vervoegt het stoffelijk overschot van Isabella van Oostenrijk (of wat er nog van overblijft na de talrijke grafschendingen) de Knudskerk te Odense.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” 1999 - N° 1 - pp. 37-38

10 Oktober 1886

Plechtige installatie van de Vlaamse Academie.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” 2004 - N° 5 - pp. 329

10 Oktober 1887

Opening van de eerste Beroepsschol in de Guinardstraat.

Ze werd opgericht dank zij de milde schenking van Nicaise-Meyne, Belgische Consul in China. Hij liet gans zijn bezit (ruim 1.000.000 fr.) na aan het Stadsbestuur, op voorwaarde dat het zou dienen tot het oprichten van een beroepsschool voor volksjongens.

Deze school werd dan ook de Nicaieschool genoemd. De school kende zulk een succes dat na 10 jaar de lokalen in de Guinardstraat te klein waren en men moest uitzien naar iets anders.

De Gentse machinebouwer Carels schonk toen 25.000 fr. waarmede de bouwgrond aangekocht werd op de Martelaarslaan. Het deel der school dat aldaar overgebracht werd heette de Carelsschool.

Een derde deel voor de boeknijverheid werd ondergebracht in de Straatje van Berouw (later kwam daar het Schoolmuseum) en werd de Ridderschool genoemd naar de toenmalige schepenen van Onderwijs.

Alhoewel verspreid over verschillende gebouwen lagen de scholen onder één bestuur. De eerste directeur was de Gentse ingenieur De Vijlder die in 1895 opgevolgd werd door Verloove.

In 1908-1909 werd de Nicaieschool overgebracht naar de Carelsschool. In 1914-1918 werd de school opgeëist door de Duitsers en deed zij dienst als kazerne van de Duitse ruitserij.

10 Oktober 1956

Dood van Adolphe Spruyt.

Stamde af van een oude Gentse Familie. Werd hier geboren op 26 November 1871.

Als geneesheer van de Spoorwegmaatschappij van Pien-Lo verbleef hij jarenlang in China. Gedurende zijn verblijf aldaar verzamelde hij een grote collectie kunstvoorwerpen.

In 1953 schonk hij een groot deel van zijn verzameling aan het Bijloke-museum. Een 2e gift volgde in 1956. Deze collectie werd later overgebracht naar het Museum Vander Haeghen. Hij was ook de Voorzitter van de Commissie van Oosterse Kunst van het Jubelparkmuseum in Brussel.

11 Oktober 1573

Geboorte van Jacob Boonen, 6e Bisschop van Gent.

Zoals de meeste bisschoppen van Gent was hij geen geboren Gentenaar, hij

zag immers het levenslicht in Antwerpen.

Net zoals zijn vader en zijn grootvader, die beiden Raadsheer waren bij de Raad van Brabant, schijnt hij voorbestemd te zijn voor een ambtelijke loopbaan.

Als hij 6 jaar is sterft zijn vader en hij wordt toevertrouwd aan zijn oom Engelbert Boonen die kanunnik is in Maastricht. Deze laat hem studeren bij de Jezuiten aldaar en, later om Frans te leren, stuurt hij hem naar de Jezuiten in Pont-à-Mousson in Frankrijk.

In 1596 - hij is dan 22 jaar - behaalt hij in Leuven zijn licentiaat in beide Rechten en - net zoals zijn vader - laat hij zich immatriculeren als advocaat bij de Raad van Brabant. Maar dan gaat hij geleidelijk de geestelijke richting uit en op 37-jarige leeftijd wordt hij priester gewijd. Eén jaar later is hij reeds Deken van het St-Romboutskapittel in Mechelen.

In 1617 wordt hij benoemd tot Bisschop van Gent. Alhoewel hij hier slechts 4 jaar bisschop zal zijn, neemt hij zijn taak ernstig op. Tijdens zijn epsicopaat deed hij 120 parochies aan, woonde pastoorsvergaderingen bij en ging persoonlijk op zoek naar kandidaten voor het priesterschap, want ook toen reeds kampte het bisdom met een tekort aan priesters. Als bisschop onderhield hij regelmatig contact met de Aartshertogen en de centrale overheid. Hij verbleef meermaals te Brussel voor kerkelijke, maar ook politieke aangelegenheden. Door het feit dat hij koninklijke raadsheer was werd hij door de andere bisschoppen zeer gewaardeerd en vaak door hen geraadpleegd.

Hij werd omschreven als “een ernstig, vroom man, zeer geleerd, zeer nederig en mild”. Het lag voor de hand dat hij zou geroepen worden om hogere functies te vervullen en in 1620 werd hij benoemd tot Aartsbisschop van Mechelen, een functie die hij gedurende 35 jaren tot aan zijn dood zou vervullen.

Hij stierf te Brussel op 30 Juni 1655.

11 Oktober 1806

Eerste opvoering in Gent van Don Giovanni.

11 Oktober 1835

Stichting van de “Société Littéraire Gantoise”.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” 1992 - N° 2 - pp. 91

11 Oktober 1909

Geestdriftig onthaal van Robert Herberigs die de Prijs van Rome behaald heeft.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” 2003 - N° 4 - pp. 262-263

11 Oktober 1969

Dood te Gent van Professor Paul Van Oye.

Hij werd geboren in Oostende op 24 Augustus 1886.

In 1907 kwam hij naar Gent om er zoölogie te studeren. Hij was er leerling van Mac Leod. Doctoreerde in 1911. Studeerde dan Geneeskunde. Had nog één jaar te doen toen de oorlog uitbrak. Hij week uit naar Holland en werd assistent aan het visserijstation in Batavia. Hij kwam terug naar België in 1922. Werd in 1924 Dokter in de Geneeskunde.

Professor aan de Universiteit in 1926. Emeritaat in 1956.

12 Oktober 1736

Trouw van Maria-Theresia met François de Lorraine.

12 Oktober 1796

Sluiting van de Abdij van Waarschoot.

12 Oktober 1798

Begin van de Boerenkrijg.

12 Oktober 1804

Geboorte van Charles Louis Spilthoorn.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” 2007 - N° 6- pp. 376-377

12 Oktober 1833

De Gentenaar L. Fouquet bekomt een brevet voor 10 jaar voor een uitvinding van “verbeterde Saucyssen van Boulogne”

12 Oktober 1848

Ledeganck wordt ontgraven op het kerkhof van de Wasstraat en overgebracht naar het Campo Santo.

12 Oktober 1902

Inhuldiging van de huisjes in de Prosper Claeysstraat.

Ze kwamen tot stand door het Bureau van Weldadigheid met de financiële steun van zijn Voorzitter Prosper Claeys.

Het was vroeger een drama voor veel hulpbehoevende oude koppels wanneer de vrouw terechtkwam in “Het Hof” op de St-Antoniushoek en de man in het “Oud Mannekenshuis”.

De huisjes in de Prosper Claeysstraat lieten hun toe samen te blijven.

In 1912 werden er enkele huisjes bijgebouwd. Deze werden ingehuldigd door Koningin Elisabeth.

12 Oktober 1914

De Duitse troepen bezetten Gent.

Op het ogenblik dat de laatste Belgische en Engelse soldaten de stad verlieten langs de Brugse Poort, kwam de Duitse voorpost binnen langs de Dampoort. ‘s Morgens rond kwart voor tien verschenen aan het Stadhuis 10 uhlanen, 6 te paard en 4 per rijwiel. Een feldweibel kwam op het Stadhuis en vroeg de stads-overheden te spreken. Hij werd ontvangen door het College van Burgemeester en Schepenen van wie hij eiste dat de Belgische, Russische, Franse vlaggen aan de voorgevel van het Stadhuis zouden verwijderd worden en dat de Duitse vlag in de plaats zou worden gehesen. Een halfuur later arriveerden 2 officieren, vergezeld van 4 dragonders en eisten de inhoud van de Stadskas op. Er zat 17.337,50 fr. in. Dat vonden die Duitsers te weinig en, vergezeld van Schepen Anseele en Camille De Bruyne, begaven zij zich naar de Grote Post waar het in kas zijnde geld werd aangeslagen, zegge 18 centiemen.

De onderhandelingen op het Stadhuis duurden tot na 12 uur. Generaal von Beseler overhandigde aan Burgemeester Braun een heel pak proclamaties, gedrukt in het Duits, Frans en Vlaams en hij eiste 6 gijzelaars op om de naleving van de proclamaties te waarborgen. Daar kon men o.m. de volgende plezante passages in lezen: “Iedere tegenstand, zoals iedere poging de Duitse troepen te schaden, zal onmeedogend gestraft worden volgens de wetten van de oorlog. Wie in het bezit van wapens wordt gevonden of in wiens woning wapens verborgen zijn, wordt doodgeschoten volgens de wetten van de oor-

log. Indien nu of in de toekomst in uwe stad Duitse troepen aangegrepen worden, wordt de bezetting eruit getrokken en de stad zal zonder genade in brand gestoken worden.

Ik waarschuw u! De Opperbevelhebber, Generaal der Infanterie von Beseler.” De Duitsers eisten 16.000 broden, 4.000 kilo rijst, 400 kilo gebrande koffie, 400 kilo zout en 6.000 kilo vlees.

Rond 14 uur verschenen de Duitse troepen onder het zingen van “Gloria, Victoria, Deutschland müß grosser sein.”

Duizenden soldaten voetvolk, wielrijders, paardenvolk, geschut en vervoerdiensten kwamen van de Dampoort, trokken voorbij het Stadhuis en het Gouvernementshotel waar zij in ogenschouw genomen werden door Generaal von Beseler. Aldaar voerden zij hun fameuze parademarche uit. Er was vanzelfsprekend ook een muziekkorps van tamboers en fluitspelers. Het voorbijtrekken duurde 2 uren.

Geen Gentenaar kon toen vermoeden dat de bezetting van zijn stad 4 jaar zou duren.

12 Oktober 1996

Officiële opening van de vernieuwde Sterrenwacht van de Unversiteit.

13 Oktober 1781

Tolerantie-edict van Jozef II.

Hield o.m. maatregelen in ten gunste van religieuze minderheden.

13 Oktober 1794

Dood van de Abt van de Baudeloo-abdij Engelbertus Delfortrie.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” 2002 - N° 6 - pp. 363-364

13 Oktober 1801

Men legt vuur aan onder de toren van de Jezuietenkerk om hem te doen instorten.

13 Oktober 1845

Terechtstelling van Karel Ruys en August De Tandt.

Dit gebeurde in het Spanjaardskasteel en zorgde voor een grote volkstoeloop.

Zij hadden een halfjaar daarvoor de Pastoor van Roborst vermoord.

In de gevangenis speelde Ruys de rol van iemand die aan geestesstoornissen lijdt om aldus aan de zwaarste straf te ontsnappen. De Tandt daarentegen was cynisch en brutaal en weigerde elke geestelijke bijstand. Toen de kar voorreed om hen naar het schavot te brengen ging hij tekeer als een duivel. De tussenkomst van de Paters Recolletten en Jezuiten om hem te kalmeren mochten niet baten en men was verplicht hem op de kar vast te binden.

Om 10 uur vielen de koppen van beide mannen onder de guillotine. Er was een uitgebreide ordedienst opgesteld: buiten de gendarmen, ook nog 300 man voetvolk en 3 secties artillerie te paard, want, zoals altijd was er een massa volk opgekomen om dit weerzinwekkend schouwspel van dichtbij te kunnen volgen. In de kranten was al meer dan eens gereageerd tegen deze lugubere vorm van volksvermaak.

Prudens Van Duyse die beschouwd werd als een van de grote Vlaamse dichters gebruikte deze terechtstelling als thema voor een van zijn talrijke gedichten. Wanneer wij dat nu lezen komt het toch wel potsierlijk over, maar het is een feit dat men in die tijd een grote voorliefde vertoonde voor emfase en voor een opgeblazen bombastische stijl.

Luister maar, het begint als volgt: “Het werkvolk viert een feest en schijnt geen troost of heul meer te behoeven, pas met wreedheid overgoten. Ja ‘t is een feest - ‘t feest van den beul. Hij wacht, den man wiens naam zijn kinderen zelf doet beven, die huyvert voor zich. De licitor op wiens wenk het slachtmes neergedreven; daelt, als Gods eigen vuur van ‘t grauwe stargewelf. En toch, de zon blinkt schoon en zal de feest aanschouwen. Dit bloedfeest, welkom aen onoptelbare vrouwen...” Om dan te eindigen met: “Ginds staat het roode tuig den levensdraad plots brekend, ginds rijst de schim des beuls, die hellezwart zich teekent op ‘t heldre luchtazuur. Ginds vrouwen ook! Wen ‘t oog er af en ril, natuur.”

13 Oktober 1865

Geboorte van Paul Boedri.

Studeerde aan het Conservatorium onder de Directie van Samuel.

Hij was een der medestichters van de “Concerts d’Hiver”. Hij was er de eerste dirigent van, van 1895 tot 1901. Van 1902 tot 1904 was hij Directeur van de Opera.

Hugo Collumbien

DE URBANISATIE ROND GENT-ZUID - DEEL II 1846 - 1856

VOOR U VERZAMELD UIT 31 600 EDITIES VAN DE “GAZETTE VAN GENT”

16 januari 1846

Geheel de Van Arteveldeplaats is gekasseid. Dinsdag 20 januari zal om 3 uur in tegenwoordigheid van het gemeentebestuur de laatste steen worden gelegd. Die is 60 centimeter breed. In het midden leest men in het Vlaams: *De laatste steen der plaats door Gent aan Van Artevelde toegekend*. Rondom de steen staat in het Frans: *Pavement de la Place Artevelde, achevé le XX janvier MDCCCXLVI*.

3 maart 1846

Het onaangenaam zicht dat de omstreken van het nieuwe stadsgedeelte bij de statie van de ijzeren weg te Gent nog ontsiert, schijnt uit de weg geruimd te zullen worden. De bevolking in het algemeen heeft er belang bij, zowel als de eigenaars van de gronden aldaar gelegen, dat dit schoon gedeelte van de stad voltrokken wordt. Nu lijkt het nog altijd op een verlaten wijk, terwijl het geschikt is om één der weelderigste en bloeiendste gedeelten te wezen.

9 mei 1846

In de stedelijke raad vroeg het college een wijziging aan de rechtmaking van de op te richten plaats bij de Marcellisbrug. De noodzakelijkheid van deze verandering is ontstaan door het ontwerp van een hotel dat graaf d'Hane voornemens is aldaar te bouwen en dat reeds door de commissie goedgekeurd is.

12 mei 1846

Toen ruim 25 jaar geleden de Muinkmeersen prijkten met de rijke voortbrengselen der vlasnijverheid en de blekerijen één der veelvuldigste bronnen van bestaan voor de linnennijverheid opleverden en aan zovele handen bezigheid

verschaffen, was men wel ver van te denken wat er eenmaal van die uitgestrektheid en die bloeiende bedrijven zou geworden.

De opening van het park van Sint-Cecilia (** *te situeren aan het huidige Muinkpark*) en de inhuldiging der maatschappij heeft nu plaats gehad. De schone ligging in de nabijheid der statie van de ijzeren weg en het heen en weer stomen der konvoien, maken van het park, zelfs zonder aangename muziek, op zichzelf een behoorlijke bijeenkomstplaats.

20 september 1846

Op 17 september is men te Brussel in het gouvernementshotel overgegaan tot de toewijzing van de onderneming voor het oprichten der definitieve gebouwen op de spoorwegstandplaats te Gent. Het voordeligste aanbod is dat van de heer Gérard de Beer-Hertschap, ondernemer te Gent. De werken werden hem toegewezen mits een afslag van 16,25 % op de in het bestek lopende prijs, die 400 000 frank is. Nog voor de winter wil men het aanleggen van de grondvesten aanvatten.

2 oktober 1846

De omstreken der Marcellisbrug worden aanhoudend met wonderschone gebouwen bezet. Wij vrezen echter dat er wat veel *estaminets* en koffiehuisen opeengestapeld worden. De te grote concurrentie is gevaarlijk en heeft menig eerlijk man in de afgrond geholpen. Wij hebben bemerkt dat de uitbaters van de *Souvenirs de l'Empire* reeds opgekraamd zijn.

We vernemen dat door een maatregel van de minister van Openbare Werken de werkzaamheden aan de nieuwe spoorwegstatie tot 1 maart aanstaande uitgesteld zijn. De oorzaak ligt aan de noodzakelijkheid, de wal langs de tegenwoordige standplaats te moeten opvullen met de grond die zal voortkomen van de effenlegging van het Sint-Pietersplein. De aanbesteding van dat werk wordt pas heden toegewezen.

11 november 1846

Het ontwerp waarbij een overwelfde gang voorgesteld wordt welke van op de Brabantdam naar de ijzeren weg leidt (** *de huidige Vanderdonckdoorgang*), is bij Koninklijk Besluit goedgekeurd, alsook een straat die paalt aan de kleine Statiestraat (** *thans de Schepenenvijverstraat*) en een openbare plaats welke de nieuwe straat met de overwelfde gang in verband zal stellen.

6 december 1846

Een groot getal ingezetenen van de stad vraagt aan het schepencollege het bekomen van de spoedige inrichting der boulevards rond de statie van de ijzeren weg. De stad zal zich hieromtrent tot het gouvernement wenden.

13 januari 1847

De commissie, benoemd door het gouvernement, aarzelde gedurende een heel jaar tussen de aanneming van een plan voor de nieuwe statie te Gent en dit leidde uiteindelijk tot een nieuw plan, waarbij alle bestaande gebouwen afgebroken worden.

Aan de voorzijde der statie (** *thans Wilson- en Frankrijkplein*) komt geen publieke plaats, maar een open, niet bebouwde ruimte ter grootte van de Van Arteveldeplaats, van de publieke plaats afgehouden door een sierlijk ijzeren traliewerk.

Het veronderstelt nog de aanleg van een zijdelingse openbare plaats (** *het Graaf van Vlaanderenplein*), insgelijks ter grootte van de Van Arteveldeplaats, die verlengd zal worden tot aan de Statiestraat aan de ene kant en tot de straat die naar Sint-Pieters leidt aan de andere kant.

De stad zal 25 000 frank betalen voor het aandeel in het traliewerk, waarvan de kosten 50 000 frank belopen en 25 000 frank voor het dempen van de gracht die aan beide zijden langs de spoorweg loopt.

De stad verbindt zich bovendien, de eigendom van deze gracht over een lengte van 2000 meter over te laten aan het bestuur van de spoorweg.

De kosten der nieuwe statie, alles inbegrepen, gaan boven de 800 000 frank.

17 januari 1847

De heer Broeckhans, de ondernemer der aardewerken van het Sint-Pietersplein en de statiewal te Gent, heeft dadelijk de hand aan het werk geslagen. Een veertigtal karren zijn in gang voor het vervoeren van aarde en puin naar het terrein van de statie. Alles laat veronderstellen dat deze werken in maart zullen geëindigd zijn.

10 februari 1847

De bouwwerken in de statie te Gent zullen op 15 februari beginnen en dermate voortgezet worden, dat een goed aandeel werklieden er nuttige bezigheid zal vinden.

23 juni 1847

De statie van de staatsspoorweg te Gent begint reeds een heel ander uitzicht te bekomen. De werkzaamheden aan de beide uitgestrekte hallen welke aldaar voltrokken worden, gaan tamelijk ras vooruit. Eenieder bewondert het schone en strenge metselwerk en de aannemer schijnt geen kosten te sparen om deze gebouwen groots en duurzaam te maken.

1 augustus 1847

Op 28 juli is men in het provinciaal gouvernementshotel te Brussel overgegaan tot de toewijzing der bouwwerken van de overdekte *gare* voor de statie van Gent. Er werden twee aanbiedingen gedaan. De goedkoopste is deze van het etablissement *Phoenix*, voor de prijs van 44,92 frank per m² bedekte grondvlakte.

11 januari 1848

Er zijn bij Tessaro en C^o in de Veldstraat nr. 75 te Gent, twee schone steendrukken uitgekomen, die de voorgevel der spoorwegstatie vertoont die thans in aanbouw is, alsook het algemeen uitzicht van de zijkant der *gare*.

De grote voorgevel zijn we aan het talent van de heer Payen verschuldigd, die eerder reeds de grote staties van Oostende, Brugge, Leuven, Manage, enz. ontwierp en laat niets te wensen over onder betrekking van bouwkundige stijl. Dit gedeelte zal samengesteld wezen uit een voorbouw met zuilengang, op de hoogte der eerste verdieping versierd met vier kolommen van Korinthische bouworde. In de gevel wordt onder de ronde overdekking een *régulateur-uurwerk* geplaatst.

De vleugels zullen bekroond zijn met een plat dak in gegoten ijzer, versierd met vazen. Het zal het magazijn voor koopwaren en de kantoren verenigen en drie rijkversierde compartimenten aanbieden, elk rustend op twaalf zuilen in gegoten ijzer.

Deze *gare* zal zeer ruim zijn. Zeven ijzeren spoorbanen zullen ze doorlopen en het gemak die zij aan de reizigers en het dienstponeel zal aanbieden, zullen haar zonder tegenspraak als één der schoonste van het vasteland doen uitschitteren.

De werken worden onder het bestuur van de heer de Beer-Hertschap uitgevoerd met een ijver die de spoedigste voltrekking van dit nieuw monument doet vooruitzien.

4 april 1848

Een deputatie van de stedelijke raad van Gent is bij de minister van Openbare Werken geweest om de medewerking van het gouvernement in te roepen, ten einde aan de werklieden bezigheid te verschaffen.

Voor het voltrekken der boulevards en andere werken aan de *embarcadère* der statie had het gouvernement aangeboden voor 42 000 frank tussen te komen. De deputatie heeft de ontoereikendheid van deze som voor ogen gelegd en gevraagd dat zij op 80 000 frank zou gebracht worden.

De minister Frère-Orban heeft zich aan de vraag verenigd en beloofd, dadelijk aan de Kamer een dergelijk krediet voor te leggen.

Tot de aanvulling der gronden zijn 42 000 kubieke meter aarde, steengruis, enz. nodig. Men heeft er reeds 25 000 en het overige hoopt men welhaast te bekomen.

27 mei 1848

Toen in maart verslag gegeven werd over de te Brussel aangewende stappen, werd verklaard dat de zaak der boulevards bezijden de statie als afgedaan te beschouwen was.

Sindsdien schreef de minister dat zijn antwoord geenszins de strekking had welke het stedelijk bestuur er aan hechtte! Wat meer is, hij trok de basis van de toelage zelfs in twijfel en thans weigert hij de vroeger aangeboden 42 000 frank te verlenen.

Tevergeefs hebben burgemeester en schepenen doen opmerken dat het de plicht van het gouvernement is de weg aan te leggen, waartoe de staat zes meter grond aan beide zijden van de statie aankocht. De daarop bestaande grachten, gebouwen, percelen land en bomen zijn onaangeraakt gebleven en de minister wil volharden in zijn weigering.

2 mei 1849

Sedert enige dagen worden hier met bijzondere nauwlettendheid de politiereglementen op het belemmeren der straten en openbare plaatsen nageleefd.

Het is in het bijzonder tegen de koffiehuisen en estaminets omtrent de statie dat die reglementen toegepast worden. Hiertegen zijn vanwege de hotelhouders hevige klachten gerezen om reden dat deze huizen als het ware op het gebruik van het plankier gebouwd zijn en de diepte langs binnen zeer beperkt is.

Daarenboven verkiest eenieder die zich langs daar begeeft, het recht om van de beweging nabij de statie te genieten, zo niet wenst men die plaatsen niet te bezoeken.

Daar dit een gevoelig verlies voor de bewoners van de Statiestraat zou teweeg brengen, denkt men dat het in het belang van iedereen beter zou zijn dit gebruik te gedogen, te meer daar de breedte van de straat zulks genoegzaam toelaat, zonder in iets de omgang van de rijtuigen te hinderen.

Voor het overige staat deze plaatsing van tafels en stoelen gelijk met de uitstalling van koopwaren, waarvoor de winkeliers aan een patent onderworpen zijn.

9 mei 1849

Zo het schijnt is de maatregel tegen de *estaminets* in de Statiestraat genomen, een slag van dwangmiddel. De eigenaars van die huizen hadden de verbintenis aangegaan, onmiddellijk na de voltrekking van hun eigendommen, de plankieren te doen leggen volgens het nieuwe model.

Maar eens de huizen voltrokken en verhuurd waren, bekreunden de eigenaars zich weinig om hun verbintenis en om de plankieren. Herhaalde malen zijn hen hierover vermaningen gezonden, die alle zonder uitslag gebleven zijn. Men heeft het dan raadzaam gevonden het gebruik van het plankier te verbie-

den totdat de eigenaars met hun verbintenis in regel zijn.

Hiertegen merkt men aan dat er zich daar *estaminets* bevinden waarvan de plankieren in regel zijn en die nochtans ook door het politieorder getroffen worden. Indien er iets die maatregel kan wettigen, dan is het nog altijd zeer hard, dat een huurder voor zijn verhuurder de boete moet betalen...

26 januari 1850

Er is destijds sprake geweest in het gedeelte van de *Muinkmeersen* gelegen nabij de spoorwegstation tegen voordelige voorwaarden een dierentuin aan te leggen, meer bepaald op de grond van de heer Benard. Ongunstige omstandigheden deden dit ontwerp verdagen. Nu is er wederom en meer dan ooit schijn van dit plan te verwezenlijken.

6 september 1850

Gisteren heeft te Brussel de aanbesteding plaats gehad der werken voor de voltooiing der station van Gent, bestaande uit plafonneer-, timmer- en metselwerk. Het is de ondernemer de Beer die het laagste aanbod heeft gedaan.

20 november 1850

Met genoegen mogen we aankondigen dat er sprake van is, de *gare* van de spoorwegstation te Gent eerlang af te sluiten, teneinde de wachtende reizigers tegen de koude en de wind te beveiligen.

De heer Payen, rijksbouwkundige, aan wie men het schoon en algemeen bewonderd stationgebouw verschuldigd is, heeft een ontwerp van afsluiting getekend dat zeer wel met het bestaande gebouw overeenstemt, in gegoten ijzer zou uitgevoerd worden en met glas bedekt.

Wordt het gebouw volgens het plan voltrokken, dan mogen we zeggen dat Gent één der schoonste stations van ons land zal hebben.

6 december 1850

Net als te Antwerpen is te Gent sprake van de oprichting van een *park van natuurlijke historie* of dierentuin. Men hoopt voor de plaatsing de voorkeur te krijgen van de eigendom van de familie Bogaert. Koopprijs: 175 000 frank of 29 000 frank per hectare.

Die grond in de *Muinkmeersen*, 6 ha groot, vormt een uitgestrekte driehoek, besloten tussen de vesten waar zich het voormalig kruitmagazijn verheft, de

Oude Schelde, die uit de Opper-Schelde langs de waterleiding onder de spoorweg van de staat heen vloeit en de weg die zal ingelijfd worden in de boulevard van de statie.

De beweegreden is eenvoudig. De ondervinding heeft doen blijken dat de inkomgelden, gestort door vreemdelingen, een aanmerkelijk deel uitmaken van de inkomsten van dergelijke gestichten. Als de hof van Antwerpen jaarlijks 52 720 frank opbrengt, kan degene van Gent wellicht de helft of meer opbrengen. Men heeft te Antwerpen wijs gehandeld door een plaats te kiezen, dicht bij de spoorwegstatie. Te Gent moet men evenzo kunnen doen.

22 december 1850

Het gouvernement heeft eindelijk de werken tot de voltrekking der wachtzalen in de nieuwe statie te Gent laten aanbesteden. Het is te hopen dat het weldra de oude bewaarplaats van de koopwaren zal laten afbreken.

Over de oprichting van het schoon ijzeren hekken dat de standplaats moet omringen en begroot is voor de prijs van 50 000 frank, is nog geen definitieve beslissing gevallen. De stad heeft zich verbonden de helft der kosten op zich te nemen en die te verdelen over drie dienstjaren. Er zal dus op het budget een som te brengen zijn van 8 000 frank, als eerste derde van het aandeel. De oprichting van het hekken en de volkomen schikking van de toegangen beginnen met kracht geëist te worden door het publiek, daar de wijk van de statie meer en meer volgebouwd en verfraaid wordt.

In afwachting heeft het schepencollege het zich tot plicht genomen, een voorlopige bestrating te laten aanleggen, aan de rechterzijde voor het in- en uitgaan van de reizigers en aan de linkerzijde voor het in- en uitvoeren van de koopwaren.

14 maart 1851

De bestekken voor de oprichting van de dierentuin en het groot paviljoen zijn gemaakt naar plans en tekeningen van de heren Bauwens en Pauli, wiens talent genoegzaam gekend is bij de medeburgers van Gent.

Voor het eerste jaar zou men zich tevreden houden met het park te voorzien van een twaalftal soorten grasetende dieren als herten, reebokken, lama's, gazellen, kangoeroes, zeldzame geiten en schapen, enz. Daarenboven zou men de volledige verzameling watervogels, fazanten en hoenders aanbieden, waarvan het onderhoud niet kostelijk is.

ETABLISSEMENT ZOOLOGIQUE.

16 april 1851

Heden werd te Gent de *Maatschappij voor Natuurlijke Historie* gesticht. Dokter van Aken is benoemd tot bestuurder van deze dierentuin. Het park zal zonder twijfel de geliefkoosde verzamelplaats worden van de Gentse medeburgers.

16 mei 1851

In de omstreken van de statie worden thans vele verfraaiingswerken uitgevoerd: nieuwe gebouwen voor magazijnen in de Lammerstraat van aan de Marcellisbrug, de fraaie ingangspoort van de fabriek *Lousbergs* in de Keizer Karelstraat, het overdekte *Polkabeluik* in de Brabantdam, enz.

1 november 1851

Vrijdag had in het ministerie van Openbare Werken te Brussel de aanbesteding plaats voor de onderneming van het timmerwerk, de meubelen, het behang en het schilderwerk, nodig voor de voltooiing van de ontvangststatie te Gent.

Het timmerwerk werd toegewezen aan de heer de Jonghe van Gent, mits 16 1/2 % afslag op het oorspronkelijk bestek. Het lot voor de divans, tafels, voetbanken, enz. aan de heer de Rudder van Brussel, mits 20 % afslag. Het behangwerk, de draperieën, de garnituren, enz. aan de heer van den Abeele-de Hoon van Gent, tegen 30 % vermindering op de uiteindelijke raming.

5 mei 1852

Te rekenen vanaf heden zal de ingang van de dierentuin langs de kant van de boulevard der statie verplaatst zijn.

28 mei 1852

De nieuwe zalen van de spoorwegstatie van Gent zijn sedert gisteren voor het publiek geopend en de bedienden hebben bezit genomen van de burelen.

27 juni 1852

Op het architraaf van de hoofdgevel der nieuwe statie is een bronzen standbeeld geplaatst geworden. Het is door de heer Willem Geefs gebeeldhouwd en stelt de *Maegd van Gent* voor. Men spreekt met grote lof over dit gewrocht van de beroemde beeldhouwer.

Dit fraaie standbeeld, gegoten bij de heer Lecerf te Brussel, is 3,10 meter hoog en weegt 2 308 kilogram. Die bronsmassa is onder het bestuur van de aanne-mer de Beer opgehesen geworden onder het gejuich van een menigte aanschouwers en zulks in min dan een uur tijd.

Tot heden wordt enkel nog het plaatsen van een definitieve afsluiting gevraagd om van het gebouw één der fraaiste staties van het land van te maken.

4 augustus 1852

Men is thans bezig met de Sint-Lievenspoort af te breken, een overblijfsel der oude vestingswerken die van 1300 dagtekenen. Hoe zeer men ook aan het behoud van onze oude gedenkgebouwen gehecht is, toch zal de sloping van de Sint-Lievenspoort zonder spijt gezien worden, daar zij sinds al te lang in vervallen staat was. Wij hopen nu dat een sierlijk, hedendaags bouwsel de oude vestingspoort zal vervangen.

24 november 1852

In de stedelijke raad van Gent vroeg de heer De Coninck, in zijn hoedanigheid van eigenaar van één der huizen staande rechtover de magazijnen van de statie, een schadeloosstelling van 6 000 frank vanwege de stad. Hij betoogde dat hij sinds drie jaren dat zijn huis gebouwd is, geen huurder heeft kunnen vinden en schrijft zulks toe aan het niet voltrekken van de statie.

De commissie is van gevoelen dat de stad niets verschuldigd is aan de heer De Coninck. De voltooiing van de statie raakt de stad niet, het is het werk van de Staat, die alleen verantwoordelijk is. De werken die de stad te doen heeft kunnen maar aangevangen worden nadat de Staat eerst de zijne heeft doen verrichten. Niettemin zal de stad, om de verzoeker een dienst te bewijzen, eerlang de circulatie van rijtuigen en voetgangers inrichten, zoals die door het definitief plan gevorderd is.

27 februari 1853

In de zitting van de stedelijke raad te Gent stelde de heer Broeckhans een plan

voor om een rechte straat aan te leggen die leidt van de Scheldeboulevard langs de dierentuin, zoals die nu reeds gedeeltelijk bestaat.

Een andere zou van de dierentuin over de spoorweg leiden naar de Antheunisstraat in de wijk Sint-Anna. Dit plan is echter verhinderd, enerzijds doordat het spoorwegbestuur nooit toestemming hiervoor zou verlenen en ook doordat een vermeerdering met 109 000 frank ten laste van de *Maatschappij der Natuurhistorie* evenmin kan aangenomen worden.

8 juni 1853

De commissie der Openbare Werken heeft verslag uitgebracht over de wijzigingen die moeten toegebracht worden aan de richtingslijn van de spoorweg die de statie van het rijk moet verbinden met het *entrepot* aan het Handelsdok (** *de huidige Tweebruggenstraat en Kasteellaan*) en de kosten zullen verzwaren, enerzijds door het openen van een straat, gelijklopend met de spoorweg in de richting van de Lange Violettestraat, anderzijds door een bocht bij de weg te voegen naar de Sint-Annastraat en uiteindelijk door de vervanging van de vaste brug met één baan (** *de Lousbergsbrug*) door een draaiende met twee banen, de ene voor de spoorweg, de andere voor de plaatselijke circulatie.

De heer Lammens verklaarde dat die werken ruim zullen vergoed worden door de voordelen van een brug met dubbele weg. Het verschil zal niet boven de 5 000 frank gaan, de aanleg van de bochtige weg echter niet inbegrepen.

De heer Pieters-Morel deed opmerken dat de eerste conventie met het gouvernement reeds onvoordelig was voor de stad. Men mag geen nieuwe uitgaven bepalen die groot zullen zijn, vermits er een nieuwe straat te maken is, zonder te weten hoeveel de stad in die kosten zal moeten bijdragen.

10 augustus 1853

De stedelijke raad van Gent heeft van het ministerie de plans voor het hekken bekomen en aangenomen, bestemd om de statie af te scheiden van de Statiestraat. De bestuurder van de stedelijke rechten heeft echter, tot meerdere veiligheid van het octrooi, een lichte wijziging voorgesteld, welke gemakkelijk door het gouvernement zal kunnen goedgekeurd worden.

31 augustus 1853

De uitslag van het onderzoek van *commodo* en *incommodo* werd meegedeeld nopens de plans voor de verbindingsspoorweg naar het *entrepot*. Talrijke

klachten van de omwoners hebben voor gevolg dat de boulevard der statie zal behouden blijven en de straat tussen de spoorweg en de Lange Violettestraat zal worden afgeschaft. De minister van Openbare Werken heeft deze wijziging aangenomen.

De heer Van Lokeren wou dat er een rechtstreekse gemeenschap zou bestaan tussen de statie en de Lange Violettestraat, welke een vermeerdering van 18.000 frank zou kosten, maar waarvoor de stad niet mag terugdeinzen.

De heer schepen De Pauw zegde dat de zaak van het verbindingsspoor reeds veel uitstel heeft geleden. Met het huidige plan aan te nemen sluit men het voorstel van de heer Van Lokeren niet uit. De straat welke hij vraagt kan later gemaakt worden als dit nuttig geoordeeld wordt.

2 september 1853

Om half twee kondigde de ontzagwekkende stem van het kanon der citadel de nadering van het koninklijk konvooi aan en in de statie verdrong zich het officiële leven.

Z.M. de koning werd ontvangen door de heer burgemeester, aan het hoofd van heel de stedelijke raad. De heer gouverneur de Jaegher, die de koninklijke familie te Aalter was gaan ontvangen, stelde zich aan het hoofd van de provinciale overheden. Al de maatschappijen hadden zich met wapperende vaandels naar de plaats begeven en weldra was daar een volksmenigte verzameld gelijk men zich niet herinnert ooit te Gent gezien te hebben.

Z.M. sprak enige woorden van dank en nam weldra plaats in één der hofrijtuigen die aan de uitgang wachtten, om een ware triomftocht doorheen de versierde Statiestraat aan te vatten. Op de Van Arteveldeplaats woonde Z.M. de legging bij van de eerste steen van de nieuwe Sint-Annakerk.

24 maart 1854

In de stedelijke raad van Gent werd onlangs door verscheidene ingezetenen gevraagd dat de stad de nodige werken zou doen uitvoeren voor de doortocht over de spoorbaan, op de plaats waar de Benardstraat aan de ijzeren weg paalt. Het verzoekschrift werd naar de commissie van Openbare Werken verzonden. Thans werd andermaal een verzoek ingediend voor het openen van een voorlopige doortocht van de Sint-Lievensstraat naar de Muinkbrug over de ijzeren weg. De kosten daartoe zouden maar 900 frank belopen en twee der belanghebbenden verbinden er zich toe die grotendeels zelf te dragen. De raad gaf de machtiging.

7 mei 1854

Op 15 mei zal om 10 uur 's morgens in de statie van Gent overgegaan worden tot de openbare aanbesteding van verscheidene aardewerken voor het deel van de spoorwegtak, begrepen tussen de statie en de Lange Violettestraat.

14 mei 1854

De heer schepen De Pauw verklaarde dat het gouvernement wijzigingen voorstelt en een deel van de statie wil insluiten bij middel van een muur in plaats van een hekken. De commissie stelt voor die muur tot een zekere lengte te laten plaatsnemen, maar een ander deel te verwerpen dat het zicht op de statie sterk zou ontsieren.

De minister van Openbare Werken en de hoofdingenieur zijn voor de werken aan de verbindingsspoorweg in de stad geweest.

18 juni 1854

Gisteren heeft de aanbesteding plaats gehad voor de bouw van het hekken rond de statie van de staatsspoorweg te Gent. De heer Verhoost is aannemer verklaard. Het bestek voor de twee loten samen belooft 29 471 frank.

28 juli 1854

De stedelijke raad heeft het ontwerp van conventie goedgekeurd met dame Quinet, de overste van het klooster der *Nonnenbossche*, nopens de afstand van een deel van haar eigendom voor het tracé van de spoorverbinding tussen de statie en het *entrepot*. Daarbij wordt de rechte lijn in de plaats van de bochtige gesteld, het getal der onteigeningen verkleind, de onkosten verminderd en het gevaar voor de leerlingen uit de weg geruimd.

Volgens die conventie zou er aan de stad 12 a 18 ca grond afgestaan worden voor de som van 42 860 frank. Daar zijn de kosten voor de werken van afbraak en het bouwen van een afscheidingsmuur niet inbegrepen.

2 augustus 1854

Maandag zijn de metselwerken begonnen voor de bouw van het traliewerk rond de statie van Gent. Op 16 augustus aanstaande zal in de statie overgegaan worden tot de aanbesteding voor de afsluitingsmuur langs de kant van de die-rentuin.

3 maart 1855

De herbergiers in de nabijheid van de statie van Gent hebben een klacht ingediend bij het gouvernement, waarbij zij verzoeken een maatregel in te trekken die grotendeels hun belangen benadeligt.

Sinds de aankomst van de nieuwe overste van de statie worden de wachtzalen een uur en meer voor het vertrek der konvoeien geopend in plaats van 15 minuten. Dit schijnt het verteer in de herbergen van de omliggende straten te verminderen.

4 juni 1855

Op 6 mei heeft te Brussel de aanbesteding plaatsgehad van de beweegbare gedeelten der drie draaiende bruggen voor het verbindingsspoor naar het *entrepot*. De heer Marcellis van Luik is aannemer verklaard voor de som van 93 500 frank.

De heer Delehaye maakte in de stedelijke raad bekend dat die aanbesteding is geschied met een verhoging van 30 % boven het bestek. Daar de stad in de onkosten moet tussenkomen, wordt daarvan bericht gegeven aan de regering. De heer burgemeester stelde voor aan het gouvernement te vragen dat een nieuwe aanbesteding zou plaats grijpen voor elk lot afzonderlijk en een langer vertoef zou gelaten worden tussen de dag van de aanbesteding en die der uitvoering.

16 juli 1855

De Gentse ingezetenen van de wijken Sint-Pieters en Sint-Anna klagen omdat de gemeentelijke overheid de zomer niet te baat neemt om de straten die langs de statieterreinen en de *Muinkmeersen* de wijken verbinden, begaanbaar te maken. Vooral in de winter zijn deze wegen onbruikbaar.

Het bestuur van de ijzeren weg heeft van zijn kant alles gedaan wat mogelijk was om de gemeenschappen te vergemakkelijken.

6 augustus 1855

Het schepencollege beraamde zich over het bouwen van een waterloop in de straat langs de statie van de ijzeren weg en het herinrichten van die straat. De onkosten zijn begroot op 11 000 frank. Zolang dit werk niet voltooid is kunnen de gebouwen binnen de statieterreinen niet voltrokken worden.

16 september 1855

De commissie van Openbare Werken bracht verslag uit over een *dépêche* van de minister nopens het bouwen van een afsluitingsmuur aan de statie, waarin gemeld wordt dat die tot aan de dierentuin zal verlengd worden. Die muur zou dan 386,46 meter lang zijn.

De commissie kan dit niet goedkeuren. Zij zou er enkel in toestemmen indien de muur versierd werd en openingen met traliewerk van afstand tot afstand zou bekomen, om de eentonigheid te breken.

De heer Lammens deed opmerken dat toen het gouvernement de machtiging vroeg om het eerste deel van die muur op te trekken, het plan ook een versierd bouwsel opgaf, wat niet belet heeft dat de Staat er een effen muur heeft gesteld en vroeg dat men zou aandringen om het plan te volgen.

Zonder dat zou de afsluiting der statie teveel op de buitenzijde van een kerkhof gelijken. Ook de hangaar die nu opgericht is stond niet op het aangeboden plan.

De heer Neyt verduidelijkte dat de afzichtelijke muren benut zijn geworden voor die hangaar. Een dak is er opgelegd en het bestuur heeft het zelfs niet nodig geoordeeld er goten te plaatsen, zodat het regenwater in de straat afloopt.

De heer burgemeester verklaarde dat er klachten bij het gouvernement zijn ingediend. Men antwoordde dat de muur maar voorlopig was geleverd en dat hij later zou vervangen worden door een versierde zoals op het plan.

24 december 1855

Een *dépêche* van de minister van Openbare Werken die op 19 november laatstleden de stedelijke raad van Gent bereikte, bevatte de goedkeuring van het lastenkohier voor het leggen der sporen op de verbindingsweg tussen de grote statie en het entrepot voor de koopwaren.

De heer burgemeester gaf uitleg over het aandeel van de stad in de onkosten. Die waren eerst begroot op 200 000 frank, met deze bedinging evenwel, dat al wat die begroting zou overtreffen, ten laste van de stad valt.

De duurte der materialen heeft inderdaad het cijfer met een aanmerkelijke som doen verhogen. Daardoor achtte het schepencollege het raadzaam bij het gouvernement pogingen aan te wenden opdat het in de vermeerdering der onkosten zou tussentreden.

25 februari 1856

Het lastenkohier voor de aanbesteding van de afsluitingsmuur met poorten en

ijzeren traliewerk ten oosten van de statie werd in de stedelijke raad goedgekeurd.

7 september 1856

De stedelijke raad van Gent gaf een gunstig advies op de vraag van de heer Vander Bruggen, om zeven huizen te mogen bouwen langsheen de spoorwegtak van de statie naar het entrepot.

19 december 1856

Op 15 december heeft omtrent 11 uur de voorlopige opening plaats gehad van de ijzeren weg welke leidt van de grote statie naar het Koophandelsdok. Een locomotief en een diligencerijtuig hebben voor de eerste maal de proef gedaan. Verscheidene ingenieurs van de ijzeren weg, de statieoverste en de aannemer zaten in het konvooi. Zo het schijnt is alles in behoorlijke staat bevonden.

ERIK DE KEUKELEIRE

Uit "Station Gent-Zuid en het Gentse Zuidkwartier" deel 1 (1832-1910) - 356 p. - uitgave in eigen beheer - 2004.

VERGETEN GENTSE SCHRIJVERS: FELIX BOONE (GENT 1821 - GENT 1870)

Felix Alphonse Coleta Boone werd geboren te Gent in 1821 in de Korte Dagsteeg. Hij was de zoon van Alphonse Charles, later winkelier in de Belgijnengracht. Felix overleed aan "de wreede ziekte" in zijn woning in de Korte Dagsteeg. Overtuigd vrijzinnig was hij het zijn vaste wil te sterven zoals hij geleefd had, maar dat werd door anderen niet geëerbiedigd.

Felix leerde eerst de stiel van slotenmaker en werkte later in een drukkerij. Hij werd hoofdredacteur van de kranten De Broedermin en De Stad Gent (samen met Napoleon Destanberg) en was voorzitter of lid van verscheidene maatschappijen zoals De Fontaine, het Willemsfonds en het Vlaamsch Gezelschap.

Door zelfstudie kreeg hij het creatief schrijven onder de knie en publiceerde hij heel wat gedichten en volksliederen, die alle een zekere waarde bezitten en veel gelezen en gezongen werden. In zijn gedichten (Nederduitsch Letterkundig Jaarboekje), typisch Gents en averechts, spottend, ironisch of erger, staat hij beduidend hoger dan de meeste van zijn tijdgenoten. Ik zou hem een voorloper van Richard Minne durven te noemen.

“Felix Boone was een der sympathiekste figuren uit den Vlaamschen hoop. Groot van gestalte,forsch gebouwd en breed geschouderd, met iets grof in den breeden platten vorm zijns aangezichts, zou men bij een eersten aanblik gewaand hebben, dat men voor een duchtig getemperd karakter stond. Een waar beeld des veredelde plebejers. Doch, die indruk verdween ras bij nader onderzoek: een lam zat in den leeuw. Hij had steeds den mond vol van Kant, Schlegel, Schopenhauer, Fourier en Proudhon. Als flamingant behoorde hij tot den staf van den stuggen Snellaert. In “Vlaamsch Gezelschap” was Boone een der ijverigste leden. Boone schreef eenige liedjes, waarvan ik mij nog **De Beginneling** herinner, door hem dien honderden keeren te hebben hooren zingen. Als het refrein kwam, galmde het in tutti met oorverdovend gedreun en het gejuich vond geen einde. Een hartelijke, innemende jongen was die Boone! Zijne vroegtijdige dood bedroefde mij onuitsprekelijk.” (Willem Roghé, Gedenkbladen).

Hij schreef ook een aantal toneelstukken, o.a. **Zannequin** (1848) en als zodanig was hij een van de talloze schoolmeesters, ambtenaren, drukkers, kleermakers... die tussen grosso modo 1860 en 1920 meer dan tachtigduizend Vlaamse toneelstukken hebben geschreven, waarvan de overgrote meerderheid nooit werd opgevoerd... al was dat ook niet de bedoeling. Als een toneelstuk gedrukt werd, kreeg de auteur een premie en daar was het hen om te doen. Voor de productieve en of naarstige “toneelauteurs” een buitenkans om een extra wedde binnen te rijden.

Over zijn prozadebuut **Mijn eerste blik in de wereld** (1847) schreef J.F.J. Heremans: “De heer Boone vertelt zeer wel, en weet nog beter in welke omstandigheden hy treden mag: hy heeft ons in zyn **Eersten blik** getoond dat, indien hy zich wilde voorstellen, niet meer den belachelyken kant der zaken te beschouwen en zyne schimpscheuten daer te laten, hy den noodigen aenleg heeft om een niet overdienstelyken romanschryver te worden.” (Het Taelverbond, 3^e jg., 1847-1848). Hij schreef ook nog **Schoone Vrouw op het Veldbal** en **Het Taalverbond** (1849). In 1869 verscheen **Mast en Danneels**, een dramatisch verhaal over een vijfde dubbele moord, en in 1870 **De Tooverdrank**, een historisch overzicht van de associaties van werklieden, met 50 blz. bijlagen.

Hij hield ook regelmatig voordrachten over uiteenlopende onderwerpen, o.a. de bevordering van de belangen dan den werker, over de Duitse blijspeldich-

ter en politiek auteur August Kotzebue en de uitgestrektheid van het Nederlands taalgebied, waarin hij Grootnederlandse toekomstdromen ontwikkelde.

Literatuur

Het Volksbelang, Felix Boone, 5e jg., nr. 1, 7 januari 1871.

Th. Coopman en L. Scharpé, *Geschiedenis der Vlaamsche Letterkunde*, Antwerpen, 1910, p. 256-257.

Willem Rogghé, *Gedenkbladen*, Gent, 1898, p. 260-262.

J.J. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse gedachte*, Antwerpen, 1971, deel II, p. 340.

Daniël Van Ryssel.

DE DUBBELE BETEKENIS VAN “KOK” IN HET OUDE GENT

Vele lezers bewaren ongetwijfeld aangename herinneringen aan de tentoonstelling “Aan tafel! Philippe Cauderlier, een meesterkok uit Gent” in het MIAT (2006). Allicht meerdere zijn gelukkige bezitters van een van zijn receptboeken, zoals *Het Spaarzame Keukenboek* (eerste uitgave, Gent, 1861). In het nummer van TIC dat ter gelegenheid van de expositie verscheen, geeft Yves Segers een beschrijving van Cauderliers geschriften en loopbaan, samen met een interessante situering van ’s mans positie tegenover de toen dominante Franse keuken¹. Daarin lezen we dat Philippe in 1812 te Antwerpen geboren werd. Zijn jeugd speelde zich af in Brussel en in 1842 verhuisde hij naar Gent waar hij zich vestigde als patissier, traiteur en ijverige auteur.

Dierick Cauderlier *cock deser stede* (1521 – 1522)

Eigenaardig is wel dat Philippe niet als eerste Cauderlier in deze branche actief was te Gent. Toeval of niet, een naamgenoot Dierick Cauderlier staat twee eeuwen eerder vermeld als *cock deser stede* in de Gentse stadsrekeningen van het schepenjaar 1521-1522:

Item betaelt Dierick Cauderlier, cock deser stede, ter causen ende over de maeltijt bij hem huut lasten van scepenen bereedt, ende over den wijn ter zel-vene maeltijt ghedroncken, int festoieren van (den) hoghen ende moghenden prince, den grave van Gavere, heere van Fiennes ende van (voornaam niet ingevuld) vander Gracht, hooghbailiu deser stede, bij't zijnen nieuwen ancommenen².

Onze kok mocht voor de maaltijd ter ere van de heren Fiennes en vander Gracht en hun gezelschap de aanzienlijke som van acht pond Vlaams (1920 groot) in ontvangst nemen. In de voorbije eeuwen was arbeid, ook hooggekwalificeerde, verhoudingsgewijs erg goedkoop. We mogen aannemen dat het vooral de ingrediënten waren, eerder dan Cauderliers kookkunsten die de omvang van het betaalde bedrag bepaalden. Ter vergelijking: Rombaut Keldermans en Domenicus de Waghmakere, *meesters weerclieden van de nieuwen scepenhuuse*, ontvingen twee jaar voordien samen 5000 groot voor het schitterende bewaard gebleven ontwerp van het stadhuis³.

Blijkbaar was er in die tijd dus een officieel aangestelde stadskok in functie en dat was niet zomaar ergens een willekeurige stadhuisbediende. Dierick Cauderlier behoorde tot de gezeten burgers. Dit kunnen we afleiden uit het feit dat hij lid was van de raad van de rederijderskamer De Fontaine⁴. Of Dierick buiten de grote gastmalen ook een dagelijks potje moest koken voor de scepenen, weten we niet. Voor zover ons bekend werd er nooit aandacht aan stadskoks besteed in de geschriften over het Gentse verleden.

Meester Niclaus Bertram *scarpcock deser stede* (1515 -1539)

Nu is het wel opletten geblazen met de term “kok”, speciaal te Gent en zeker als er bij staat *deser stede*. Het was immers lange tijd het meest gewone woord waarmee de stadsbeul aangeduid werd. Talrijke posten in de stadsrekeningen vermelden betalingen voor executies waarbij de coc, later ook *scarpcoc* genoemd, een sommetje mocht ontvangen voor zijn al of niet puike werk. Bij onthoofdingen heette het steevast dat kok of scherpkok X, Y of Z betaald werd voor “het schoonmaken van zijn zwaard”. De oudste bewaard gebleven vermelding van “koc” in de betekenis van beul te Gent dateert uit 1342. In 1446 is er voor het eerst sprake van “scarpcoc”. Dat is wat taalkundigen een versterking noemen van het oudere “coc”, wellicht ontstaan om voor de hand liggende verwarringen te vermijden⁵.

Zo schaars de gegevens over stadskoks zijn, zo overvloedig is de informatie - gepubliceerd en ongepubliceerd - over de stadsbeulen. De namen van de Gentse stedelijke scherprechters zijn bekend vanaf 1342. Tussen 1515 en

1539, ten tijde van Cauderlier dus, nam meester Nikolaas Bertram de taak waar⁶. Ook over de beroepsactiviteiten van Meester Bertram, *scarpcock deser stede*, is er heel wat terug te vinden in de archieven. Zo weten we dat hij in hetzelfde schepenjaar 1521 - 1522 waarin zijn (bijna)collega Cauderlier, *cock deser stede*, zijn feestmaaltijd bereidde, negentien keer zijn zwaard mocht kuisen na volbrachte taak. Gelijkaardige klussen werden hem ongetwijfeld ook toevertrouwd in kleinere steden en heerlijkheden die niet over gekwalificeerd personeel beschikten. Die moesten uiteraard extra betaald worden.

Meester Bertram kon zijn vaste jaarwedde van *scarpcoc ende justicier vanden zweerde deser stede* (2000 groot) aandikken met de kleine bedragjes (vier denier, hetzij één derde van een groot Vlaams) die hij ontving voor het 'schoonmaken van zijn zwaard' na gebruik⁷. Ook wat lugubere handeltjes in 'souvenirs' afkomstig van ter dood veroordeelden brachten geld in het laadje. Het ongetwijfeld veeleisende, en dikwijls tijdrovende werk dat de man te verrichten had bij ondervragingen onder tortuur, het zogenaamde scherp examen of scherp onderzoek, was blijkbaar gedekt door het normale loon van de stadsbeul.

Het werk van een scherpkok kon knap lastig zijn. Probeer je even in te beelden hoe de man zich moest afbeulen om in 1520 het vonnis van Lankin Corbeel volgens de regels van de kunst uit te voeren en tot een goed (?) einde te brengen. De booswicht in kwestie, schuldig bevonden van diefstal, moest geseseld worden en met een koord om de hals aan de schandpaal (wellicht aan het Galgenhuisje op de Groentemarkt) blijven zitten, ten aanschouwe van zijn bepaald niet zachtzinnige tijdgenoten en dit tot na de middag. Daarna werd het 'meeste deel' van zijn oren afgesneden en moest Lankin met koord en al naar de Muidepoort toe getrokken worden en geseseld. Eenmaal buiten de poort werd de man, of wat er nog van overbleef, voor vijftig jaar verbannen. Voortgaande op het diminutief in de voornaam was Lankin nog minderjarig ofwel zwakzinnig. Misschien is het ook niet overbodig hier aan toe te voegen dat de Muidepoort toen een heel eind ver van het stadscentrum lag: bij de huidige Meulesteedsesteenweg aan de Vorkstraat:

Lankin Corbeel was by scepenen vander keure ghecondemneert ghegheeselt te worden met eene roede, ende een bast (koord) an zynen hals totten peleryn (pilorijn: schandpaal) ende aldaer te sittene tot eenen hueren naer den noene, ende voorts hem afghesneden te werdene den meesten deel van beede zyne hooren, ende voorts metten zelve bast an zynen hals ghegheeselt te werdene tot ande galghe ter Mude ende vyftich jaeren ghebannen uut Vlaenderen.

Misschien had Bertram dus toch wel een volle dagtaak aan zijn functie in dienst van de gemeenschap, ook al moest hij niet alle dagen aan de slag (als we die term hier even mogen gebruiken) om koppen te doen rollen. Zelfs het lot van niet-menselijke levende wezens werd in zijn handen gegeven. In die periode werd ieder jaar in de stadsrekeningen een betaling genoteerd aan Niclaus Bertram en zijn gezellen voor het doodslaan van honden. Wellicht was deze taak te vermoeiend voor Bertram alleen, of wou hij niet zelf zijn handen daaraan vuilmaken. De heerschappen werden daarvoor per dozijn uitbetaald. De vergoeding voor het afmaken van zo'n dozijn honden bedroeg precies evenveel als voor het hoofd afhakken van één enkel mens:

Item betaelt meester Niclaus Bertram, voor de verandering hier aangeduid als meester van den hoghen weercke deser stede, over hem ende inde name van sijn ghesellen, die tot 12 dosijnen honden (dood)gesleghen hebben te 4 d(enier) de dosijne...⁹

Dubbele betekenis enkel te Gent

Het kolossale *Woordenboek van de Nederlandsche Taal* (WNT) dat bronnen uit diverse streken aangeeft bij het gebruik van de woorden, stelt expliciet dat kok enkel te Gent in de betekenis van beul gebruikt werd¹⁰. Dat was in de 14de, de 15de en de eerste helft van de 16de eeuw. Later werden de stadsbeulen in de officiële stukken officier - crimineel of scherprechter genoemd. Als strop en galg er aan te pas kwamen, had men het ook over de hangman of de 'meester van het hoge werk'. De term beul werd pas in de 19de eeuw algemeen gebruikelijk. De verspreiding van dit zwaar pejoratief geladen woord ging het verdwijnen van de functie slechts kort vooraf. Jan Hannoff, in de periode 1818 - 1866 actief als laatste Gentse scherprechter, was misschien de enige die in de dagelijkse omvang zo betiteld werd.

Aan het eind van dit niet erg smakelijke koksverhaaltje rest ons nog de voor de hand liggende vraag naar de etymologie van kok (uit het Latijn *coquere*) in de betekenis van beul. Het WNT dat normaal geen etymologische verklaringen aanreikt, houdt het bij de mogelijkheid dat kok als beul te maken heeft met sommige vormen van het werk: zieden in olie (speciale straf voor vals-munters, zeldzaam als misdrijf en straf), de brandstapel (straf voor vrouwen, lieden die aan zwarte magie doen, sodomisten en ketters)¹¹. Zelf kunnen wij daar niets aan toevoegen, noch iets van afdoen. Waarom deze betekenis enkel te Gent in gebruik kwam, blijft een open vraag.

Luc Devriese

NOTEN

- ¹ Seghers, Y., De Franse keuken in beeld. De culinaire geschriften van Philippe Cauderlier (1812 – 1887), meesterkok te Gent. In: *Tijdschrift voor Industriële Cultuur*, Gent, 2005, nr. 91, pp. 2-118.
- ² Stadsarchief Gent, reeks 400 nr. 43, f. 90. Graaf van Gavere of prins van Steenhuize en Gavere, was een van de titels van de heer van Fiennes, later van Egmont (De Potter, F., *Gent van de oudsten tijd tot heden*, deel 7, p. 330).
- ³ Van Tieghem, F., *Het stadhuis van Gent, Brussel*, 1978 deel 1, p. 106.
- ⁴ De Potter, F., *Gent ...*, deel 1, p. 511.
- ⁵ Poelman, R., Misdaad en straf in het oude Gent. Deel 2. In: *Jaarboek van de Oost-Oudburg*, 1990, jg. 27, p. 36-37.
- ⁶ Lievevrouw-Coopman, L., Het scherp examen. Eene bladzijde uit de geschiedenis van het oud strafrecht te Gent. In: *Oostvlaamsche Zanten*, 1941, jg. 16 nr. 1-2, p. 27; met lijst van stadsbeulen gecorrigeerd en aangevuld bij Poelman, R. 1990, p. 40. De meestertitel duidt er op dat Bertram volwaardig lid was van een of ander ambacht. Welk dat wel mocht zijn, konden we niet achterhalen. De niet alledaagse familienaam Bertram is in die periode te Gent terug te vinden bij de chirurgijn-barbiers (ambachtslijsten Maryns, stadsarchief).
- ⁷ De vier denier tarief gold in Bertrams tijd. Vaste jaarwedden (voor Bertram cfr. Stadsarchief Gent, reeks 400 nr. 42, schepenzaar 1515-1516, f. 101) kwamen voor de stadsbeulen in gebruik vanaf de tweede helft van de 15de eeuw. Vermoedelijk mocht Niclaus Bertram net als de stadsbeulen voor en na hem gratis wonen of kon hij een stadseigendom huren aan lage prijs. Daarnaast kreeg hij net als zijn collega's waarschijnlijk jaarlijks een nieuw "habijt" (Claeys, P., *Le bourreau de Gand, sa mission, ses fonctions, ses privilèges*, Gent, 1893, 188p.; idem: Jan Franck, *bourreau de Gand (1669 – 1716)*. In: *Pages d'histoire locale Gantoise*, Gent, 1894, deel III, p. 53-69).
- ⁸ Tekst in Claeys, P., 1893, p. 118.
- ⁹ Stadsarchief Gent, reeks 400 nr. 43 (1519-1520), f. 85v. Analoge betaling aangehaald bij De Potter, F., *Gent ...*, deel 1, p. 132). Over hondenslaggers verder nog: Ossieur, E., De hondtslagher, een verdwenen beroep. In: *Ghendtsche Tydinghen*, 2007, jg. 36, nr. 5, p. 296-298; Van Werveke, A., Honden en hondenslaggers. In: *Bijdragen tot de Geschiedenis en Oudheidkunde van Vlaanderen*, Gent, 1927, p. 96-89.
- ¹⁰ WNT, kolom 5062-5063. De verschuiving naar officier-crimineel of scherprechter vanaf de 16de eeuw bij De Potter, F., *Gent...*, deel 1, p. 361-362 gedocumenteerd.
- ¹² Van Caeneghem, R.C., *Geschiedenis van het strafrecht in Vlaanderen van de XIde tot de XIVde eeuw*, Brussel, 1954, p. 163-165.

HERDENKINGSDAGEN IN 2009

Wat gebeurde er 25 jaar geleden?

- 29 Juli 1984: Dood van Gouverneur Roger De Kinder.
13 Augustus 1984: Dood van Professor Jules François.
31 December 1984: Einde van het Vliegplein van Sint-Denijs-Westrem.

50 jaar geleden

- 13 April 1959: Dood van Maurice Dupuis.
24 Juli 1959: Dood van Jacques Bergmans.
5 Oktober 1959: Dood van Karel Van Belle.
27 November 1959: Dood van Valentin Vaerwyck.
2 December 1959: Dood van Jules Toussaint de Sutter.
3 December 1959: Dood van Gabriël Celis.

75 jaar geleden

- 28 Maart 1934: Faillissement van “De Bank van de Arbeid”.
11 April 1934: Ontdekking van de diefstal van 2 panelen van het Lam Gods.
29 Juni 1934: Dood van Paul Kenis.
23 Juli 1934: Dood van Remi Rooms.

100 jaar geleden

- 21 Januari 1909: Dood van Joseph de Hemptinne.
15 Februari 1909: De Anarchist Hartenstein vermoordt Commissaris De Smet en Agent Gyssels.
11 Juni 1909: De nieuwe St-Jorisbrug wordt in gebruik genomen.
8 Juli 1909: De Gentse roeiers triomferen voor de 3e maal in Henley.
17 Juli 1909: Opening van “Het Vosken” op het St-Baafsplein.
11 Oktober 1909: Geestdriftig onthaal van Robert Herberigs die de Prijs van Rome gewonnen heeft.

150 jaar geleden

- 27 Februari 1859: Dood van Jan Frans de Laval.
21 April 1859: Dood van Mathias Wolters.
11 Juli 1859: Eerste steenlegging van het zogenaamd St-Machariusschooltje.
19 Augustus 1859: Dood van Adolf Papeleu.
1 September 1859: Dood van Fernand Lousbergs.
21 September 1859: Geboorte van Cyriel Buysse.
16 Oktober 1959: Dood van de jurist Napoleon De Pauw.
13 November 1859: Dood van Prudens Van Duyse.

200 jaar geleden

- 6 Februari 1809: De eerste Floraliën.
21 Juli 1809: Geboorte van Ferdinand Snellaert.
26 Augustus 1809: Guillaume Faipoult verlaat Gent.
27 Augustus 1809: Geboorte van Philippe Blommaert.

300 jaar geleden

- 2 Januari 1709: Het Frans garnizoen, 14.000 man sterk, ontruimt de stad zonder één schot gelost te hebben.
3 Januari 1709: Feestmaal in de Commissiezaal van het Stadhuis, aangeboden aan de Hertog van Marlborough en Eugène de Savoie.

400 jaar geleden

- 27 April 1609: Opening van het College der Augustijnen.
14 September 1609: Dood van Petrus Damant, 3e Bisschop van Gent.

BIBLIOGRAFIE

Er was reeds een boek verschenen over de medailles en het edelsmeedwerk die deel uitmaken van het patrimonium van de St-Michielsgilde. Verleden jaar verscheen een zeer belangrijke aanvulling: **“De schilderijen, tekeningen en karikaturen uit het patrimonium van de Koninklijke en Ridderlijke Hoofdgilde van Sint-Michiel te Gent.”**

Niet ingewijden zullen met niet geringe verbazing kennis kunnen nemen van de uitzonderlijke rijkdom van dit patrimonium. Het werd dan ook zorgvuldig opgebouwd in de loop van bijna 400 jaar.

Een belangrijk deel bestaat uit talrijke prachtig geschilderde portretten van koningen. Een voor een kostbare kunstwerken en wij denken dat meer dan een museumconservator gelukkig zou zijn mocht hij een van die doeken kunnen verwerven.

Maar het boek bevat meer dan een beschrijving van deze schilderijen, er is ook de geschiedenis van de Gilde sinds haar ontstaan in 1613 en een uitleg over de diverse functies, iets wat zeker noodzakelijk is voor diegenen die niet vertrouwd zijn met de oude schermesport. Zo komt men iets meer te weten over koningen, dekens, euverdekens, schatbewaarders, griffiers, proviseerders, ouderlingen, baljuws, wapenkapiteins, alferissen, guidons, cnaepen, pages, kapelanen, schermmeesters, keurlycke mannen.

Buiten een 50-tal prachtige portretten op een volle bladzijde, hebben wij bovendien in dit boek een 170-tal foto's geteld en meer dan 80 karikaturen.

Het boek eindigt met een uitgebreide bibliografie en een index op meer dan 1.000 persoonsnamen.

Het heeft een formaat van 21 x 29,5 cm., telt 345 bladzijden en kost 30 Euro (Dit is zeker geen overdreven prijs). Er bestaat ook een luxe-uitgave aan 60 Euro.

Verdere inlichtingen zijn te bekomen bij Kristiaan de Witte.

GSM 0476 44 36 94.

Verleden jaar was het 15 jaar geleden dat de populaire Gentse kunstenaar (en wij bedoelen dan een èchte kunstenaar, niet een van die sukkelaars die nog alles van het vak te leren hebben, maar die in de media de voor hen niet toepasselijke naam “kunstenaar” toegewezen krijgt) Oscar Bonnevalle.

Bij deze gelegenheid verscheen een herdenkingsboek met als titel **“Oscar Bonnevalle. Van Karikaturist en humorist tot postzegeltekenaar”**.

De tekst is volledig tweetalig: Nederlands-Frans.

Zoals in een dergelijk boek kon verwacht worden ligt het accent natuurlijk op de tekeningen, wat niet wil zeggen dat de tekst van verschillende auteurs minderwaardig zou zijn.

Wij hebben er een 350-tal geteld.

Het is in zijn tekeningen, vooral deze van postzegels, dat zijn ongeëvenaard talent tot uiting komt. Wij denken niet dat er ook maar één kunstenaar is die meer zegels ontworpen heeft dan Oscar Bonnevalle: een 150-tal voor België en, voor Afrika alleen al, een 1.000-tal. Hij had zich op dat gebied internationaal een stevige reputatie opgebouwd, en wanneer er in een of ander land iets moest gevierd of herdacht worden dat waardig was om op een postzegel te figureren dan kwam men automatisch terecht bij Oscar Bonnevalle.

Men kan zich trouwens afvragen waar de man de tijd vandaan haalde om dit minutieus werk tot in zijn minste details af te werken. Op dit gebied is iedere postzegel een kunstwerk.

Het boek heeft een formaat van 21,5 x 27,5 cm., telt 151 bladzijden en kost 40 Euro. Het is te bekomen bij de weduwe van Oscar: Marie-Louise Guysens. Residence Chambord. Frère-Orbanlaan 491 - 9000 Gent.

Wie 45 Euro overschrijft op rekening 390-0442201-33 krijgt het thuis bezorgd.

Een interessant boek dat verleden jaar uitgegeven werd door de Stad Gent is **“Van Walsites en Speelhoven. Het Vrije van Gent bij Jacques Horenbault (1619)”**.

Het was in opdracht van de Stad dat Horenbault deze schilderij maakte die de stedelijke jurisdictie precies omschreef. Op deze gedetailleerde “kaart” die een territorium afbakt van ongeveer 75 km² komen ook de walsites voor, anders gezegd structuren omgeven door een wal, een gracht of een muur.

Dit boek is een uitgebreide inventaris van 65 van deze walsites. Het onderzoek van dit schilderij met de nu beschikbare moderne technieken heeft het mogelijk gemaakt details te ontdekken die met het blote oog niet waarneembaar waren. De daarbij gepubliceerde huidige stadsplannen laten toe te zien waar deze walsites zich precies bevonden.

De besproken sites bevinden zich in Drongen, Mariakerke, Wondelgem, Gent, Sint-Amansberg, Gentbrugge, Afsnee, Sint-Denijs-Westrem, Ledeborg, Zwijnaarde, Melle en Merelbeke. Dit boek is rijkelijk geïllustreerd, bevat 278 afbeeldingen (foto's, tekeningen, plannen). Het heeft een formaat van 21 x 29,5 cm., telt 239 bladzijden en kost 20 Euro.

Kan gekocht worden in het Stadsarchief en het Stadswinkeltje aan het Zuid.

H.C.

LEZERS SCHIJVEN ONS

Van de heer **Erik Dekeyser** ontvingen wij de volgende brief:

Het zijn misschien vijgen na pasen, maar nu pas verdiepte ik mij eens in de uitslag van de quiz van vorig jaar. Spijtig genoeg had ik vraag 4 fout en kende ik dus ook de eindvraag niet. Wanneer men elf van de twaalf letters vindt moet men normaal ook de eindvraag kennen, maar het lukte niet. Ik schreef toen als conclusie: Dus de Gentse Leonardo da Vinci heb ik niet gevonden. Een ogenblik dacht ik aan **Lucas De Heere, maar de letters kloppen niet.**

Vraag 12 geeft GEEN foto schrijft de quizmaster. Dan hoort foto 12 bij de eindvraag. De quizmaster schrijft: zijn werk kan bewonderd worden in het Gents MSK. Ik bekeek alle kunstwerken in het MSK (nieuwe catalogus), maar geen spoor te vinden van dit schilderij: het visioen van Johannes (de zie-ner van Patmos) uit de Apocalypse. Beschrijving noch schilderij heb ik nergens anders gevonden.

De uitslag verscheen in maart-april 2008, zonder echter een antwoord te geven waar het schilderij van die LUCAS DE HEERE te zien is.

Er is echter nog iets anders. Wanneer men alle letters van de uitslag samenlegt heeft men: E E A H E L C R U C D E

De uitslag is volgens de quizmaster LUCAS DE HEERE, maar dan is er een **S te kort** en een **C te veel**.

Hoe kunnen wij een oplossing vinden als de opgave al verkeerd is. Er was ook een probleem met de schrijfwijze van sommige oude namen zoals bij de Kopelis **Simelovitz**. Sommige bronnen (o.a. catalogus Gentse salon 1937) spreekt van **Similovitz**; dan zou dit letter I zijn. ook bij Nikolaas **De Liemaecker**, sommige bronnen spreken van **De Liemaeker of De Liemacker** of zoals in de nieuwe catalogus van het MSK eenvoudig Liemaker zonder DE. Het zou toch best zijn dat er geen verwarring mogelijk is.

Graag had ik daarvoor wat meer uitleg ontvangen - eventueel via Ghendtsche Tydinghen.